

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Коваль Вікторія Олександрівна
(група ГФз-310 м)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ТЕКСТОВА КАТЕГОРІЯ ЕКСПЛІЦИТНОСТІ ТА ІМПЛІЦИТНОСТІ У
ГАЛУЗІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), основна мова – англійська
Кваліфікація	магістр філології

Науковий керівник – к. філол. н., доцент кафедри Лещенко Ганна Анатоліївна
--

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет ЕГІ, гуманітарний факультет

Кафедра теорії та практики перекладу

Ступінь вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри проф. Приходько А. М.

« _____ » _____ грудня
_____ 2021 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**

Коваль Вікторія Олександрівна

1. Тема проекту (роботи): текстова категорія імпліцитності та експліцитності крізь призму перекладацької діяльності.

Керівник проекту (роботи): Лещенко Ганна Анатоліївна, кафедра філологічних наук, доцент кафедри. ТПП НУ Запорізька політехніка,

Затверджені наказом вищого навчального закладу від «17.11. 2021 р.» № 451

2. Строк подання студентом проекту (роботи) 17. 12. 2021 р.

3. Вихідні дані до проекту (роботи): Арнольд І.В. Стилїстика. Сучасна англійська мова; Долинїн А. А. Эксплицитное и имплицитное содержание высказывания; Багдасарян В. Х. Проблема имплицитного: Логико-методологический анализ; Черноватий Л.М. Проблема передачі імплікатур тексту оригіналу у тексті перекладу в парі «українська-англійська мови»; Хамзіна Г., Литвак Я. Теорія і практика перекладу.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити сутність понять «імпліцитність» та «експліцитність» тексту; визначити основні відмінності між текстовою категорією імпліцитності та експліцитності; висвітлити способи передачі експліцитної та

імпліцитної інформації у художньому тексті; дослідити прийоми експлікації та імплікації у тексті перекладу.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Лещенко Г.А., к. філол. н., доцент		
II	Лещенко Г.А., к. філол. н., доцент		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «7» вересня 2021 року.

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2021	виконано
2.	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу	вересень 2021	виконано
3.	Складання календарного плану кваліфікаційної роботи	вересень 2021	виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1 та 2 розділів	вересень–жовтень 2021	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2021	виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2021	виконано
7.	Підготовка вступу	листопад 2021	виконано
8.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад–грудень 2021	виконано
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи	грудень 2021	виконано
10.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2021	виконано
11.	Рецензування кваліфікаційної роботи	10-12 грудня 2021	виконано
12.	Захист кваліфікаційної роботи	22 грудня 2021	виконано

Студент(ка)

Коваль В. О.

Керівник кваліфікаційної роботи

Лещенко Г.А.

РЕФЕРАТ

КР: 78 с., 1 додаток, 64 джерела.

Об'єкт дослідження – експліцитна та імпліцитна інформація.

Мета роботи – визначення особливостей передачі експліцитної та імпліцитної інформації у тексті перекладу.

Методи дослідження – контекстуально-інтерпретаційний метод (контекстуалізація та інтерпретація); стилістичний аналіз; метод діалогічної інтерпретації тексту (сукупність аналізу тексту як знакового посередника тексту з урахуванням екстралінгвістичних чинників текстової комунікації).

В першому розділі дипломної роботи розкривається поняття та сукупність імпліцитності та експліцитності у художній літературі. Визначено перекладацькі прийоми, методи та підходи дослідження текстової категорії, а також розглянуто особливості засобів вираження та конструювання імпліцитності та експліцитності у тексті. Виявлено дослідників, які займалися дослідженням імпліцитного та експліцитного як текстову категорію у художньому тексті. В другому розділі надані детальні приклади досліджуваних у роботі імпліцитності та експліцитності, та засоби їх вираження. Досліджено способи передачі експліцитної та імпліцитної інформації у художньому тексті. У цій частині також були визначені стилістичні фігури і тропи у вираженні імпліцитної інформації (метафора, метонімія, синекдоха, літота, антифраза, іронія та евфемізми). Третій розділ роботи містить перекладацькі прийоми імплікації та експлікації, розкриває експлікацію як контекстуальну конкретизацію та її граматичні прийоми реалізації. В результаті проведеного дослідження та аналізу виявлено актуальні проблеми інтерпретації імпліцитності та експліцитності у художній літературі щодо здійснення адекватного перекладу, та методи їх вирішення.

ЕКСПЛІЦИТНІСТЬ, ІМПЛІЦИТНІСТЬ, ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ, ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ, ХУДОЖНІЙ ТВІР, ПЕРЕКЛАД, ІМПЛІЦИТНІ ТА ЕКСПЛІЦИТНІ РІЗНОВИДИ ТВОРЕННЯ.

ЗМІСТ

Завдання на роботу

Реферат

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ ТА ЕКСПЛІЦИТНОСТІ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	9
1.1. Поняття «імпліцитність» та «експліцитність».....	9
1.2. Засоби вираження імпліцитних та експліцитних змістів в тексті..	14
1.3. Поняття експліцитної валентності та імплікату.....	19
1.4. Перекладацькі прийоми експлікації та імплікації.....	21
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЕКСПЛІЦИТНОЇ ТА ІМПЛІЦИТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	28
2.1. Способи передачі експліцитної інформації у художньому тексті..	28
2.2. Евфемізми як засоби вираження імпліцитності у художньому тексті.....	32
2.3. Засоби вираження інклюзивності.....	36
2.4. Відтворення імпліцитності через комічність вимови твору.....	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПРИЙОМИ ІМПЛІКАЦІЇ ТА ЕКСПЛІКАЦІЇ ЯК СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ПЕРЕКОДУВАННЯ СМИСЛІВ.....	45
3.1. Прийоми експлікації як контекстуальної конкретизації.....	46
3.2. Граматичні прийоми реалізації експлікації.....	50
3.3. Прийоми імплікації.....	55
ВИСНОВКИ.....	62
SUMMARY.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

В рамках сучасних перекладознавчих студій піднімається питання про те, що перекладачу потрібно враховувати не лише лінгвістичні фактори, але й брати до уваги екстралінгвістичний контекст, фонові знання, особливості комунікативної ситуації тощо, щоб адекватно відтворити авторський задум мовою перекладу. На стратегію роботи перекладача може вплинути бажання інтерпретувати текст оригіналу, виявляючи та розкриваючи прихований зміст. На допомогу фахівцям приходять такі семантичні прийоми перекладу як експлікація та імплікація. Експлікація трактується як витлумачення й передача імпліцитних смислів оригіналу у тексті перекладу, іншими словами, у вербалізації необхідної контекстуальної інформації [Константинова 2006, с. 15]. Імплікація, яка є повною протилежністю експлікації, безпосередньо пов'язана з підтекстом, з імпліцитною інформацією, яка не має фактичного плану вираження у формі знаків. Суть цього прийому полягає в тому, щоб розширити межі значення, зробити інформацію доступною для адресата. За імпліцитним підходом переклад є процедурним та інтуїтивним.

Основами дослідження експліцитного та імпліцитного підходів займались В. Беляєв, С. Ніколаєва, В. Багдасарян, Г. Хамзіна, Д. Шифрін, Ш. Блум – Кулка та інші [Беляєв 2001; Ніколаєва 2007; Багдасарян 1983; Хамзіна 2010; Шифрін 2003]. Вони вивчали проблеми імпліцитності, теорію та практику перекладу, експліцитний та імпліцитний зміст тестів оригіналу та перекладу. Новітніми дослідженнями займались Р. Каменицька, О. Білоус, І. Баклан, V Becher, M. Gewaily та інші [Каменицька 2007; Білоус 2013; Баклан 2006; 2011 Becher; Gewaily 2007].

Незважаючи на постійний інтерес науковців до зазначеного феномену, наразі бракує системних досліджень категорії текстової експліцитності та імпліцитності крізь призму перекладознавчого аналізу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного наукового опису концептуальних понять «експлікація» та «імплікація», а

також продукування цілісної візії щодо аналогічних перекладацьких прийомів як важливої частини перекладознавства.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка» № 61121 «Когнітивно-дискурсивна організація текстового простору міжкультурної (крескультурної) комунікації». Тема роботи затверджена наказом ректора № 450 від 17.11.2021р.

Метою роботи є визначення особливостей передачі експліцитної та імпліцитної інформації у тексті перекладу.

Досягнення поставленої мети потребує таких **завдань**:

- дослідити сутність понять «імпліцитність» та «експліцитність» тексту;
- визначити основні відмінності між текстовою категорією імпліцитності та експліцитності;
- висвітлити способи передачі експліцитної та імпліцитної інформації у художньому тексті;
- дослідити прийоми експлікації та імплікації у тексті перекладу.

Об'єктом дослідження даної роботи є експліцитна та імпліцитна інформація.

Предметом дослідження є способи її передачі у тексті перекладу.

Матеріалом дослідження слугують текст оригіналу і текст перекладу твору Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» [Нестайко 1973; Nestaiko 1983].

Методи дослідження які використовувались під час написання дипломної роботи: контекстуально-інтерпретаційний метод (контекстуалізація та інтерпретація); стилістичний аналіз; метод діалогічної інтерпретації тексту (сукупність аналізу тексту як знакового посередника тексту з урахуванням екстралінгвістичних чинників текстової комунікації).

Апробація. Основні положення та результати розвідки доповідалися на науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти «Мови та літератури в полікультурному суспільстві» (Маріуполь, 2021). Крім того, основні результати викладено в тезах авторки «Категорії текстової імпліцитності та експліцитності крізь призму перекладознавчого аналізу» [Коваль 2021].

Наукова новизна дослідження визначається обраним об'єктом і предметом перекладознавчого аналізу, а також тим що в українському перекладознавстві вперше здійснено аналіз перекладознавчих операцій експлікації та імплікації, з'ясовано чинники, які впливають на вибір таких перекладацьких прийомів.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що зібраний фактичний матеріал та висновки дослідження можуть бути використані у подальших розробках з теоретичних і практичних питань присвячених перекладознавчому аналізу.

Практичне значення. Висновки даної роботи можуть бути використані у працях наступних досліджень щодо вивчення імпліцитності та експліцитності у художніх творах.

Логіка дослідження зумовила структуру роботи: вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який налічує 64 позиції та 1 додаток. Загальний обсяг дипломної роботи становить 78 сторінки.

РОЗДІЛ I

КАТЕГОРІЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ ТА ЕКСПЛІЦИТНОСТІ У ПЕРЕКЛАКДОЗНАВСТВІ

1.1. Поняття «імпліцитність» та «експліцитність»

На думку Е. Кубрякової, текст пов'язаний з мисленнєвою діяльністю, тому, крім передачі інформації, він до того ж спрямовує хід розумового процесу. А значить у ньому міститься два рівні інформації: експліцитно виражена, і та, яка повинна або може бути виявлена в процесі мисленнєвої діяльності [Кубрякова 2007, с. 82]. Будь-яке висловлювання можна порівняти з айсбергом: експліцитна сторона висловлювання подібна до верхівки айсберга, завжди менша, ніж імпліцитна сторона висловлювання. І. Стернін стверджує, що імпліцитна складова семантики мовного вираження значно більша, ніж експліцитна [Стернін 2003, с.10].

Багато дослідників вже досить тривалий час досліджують теорію імпліцитності, але визначення поняття імпліцитного вивчення ще досі не існує. Все ж, на основі всіх отриманих характеристик, різні дослідники пропонують власні дефініції. Так, Т. Тайк трактує імпліцитне вивчення як складне комунікативне явище, яке включає в себе соціальний контекст, інформацію про учасників комунікації, знання процесу продукування та сприйняття тексту [Тайк 2008, с. 12]. Н. Малова зазначає, що імпліцитність – це ситуативний прийом, який показує стан окремої комунікативної дії, при цьому не змінює сенс, а тільки надає додаткових оцінних характеристик. Г. Хамзіна та Я.Литвак вивчали імпліцитність в рамках когнітивно-комунікативного підходу до мови [Хамзіна, Литвак 2010, с. 98]. Імпліцитність розглядається як одна з найважливіших мовних універсалій, яка виникає через тісну взаємодію мовних і мовленнєвих чинників. Згідно цього підходу, імпліцитність є у всіх текстах на будь-якій мові, починаючи з тем про

повсякденне життя і закінчуючи мовою науки [Чрділелі 2015, с. 19]. Е. Бенвеніст вивчав теорію імпліцитності як прагматизовану форму тексту. Тобто, це може бути будь яке висловлювання, яке містить комунікантів: адресата, адресанта, та наміри адресанта впливати на співрозмовника [цит. за Корольов 2012, с 12].

Маркерами імпліцитної інформації виступають такі засоби виразності, як метафора, метонімія, епітет та порівняння [Волченко 2015, с. 212]. Н. Іванішин вважає, що розуміння імпліцитності ґрунтується на виявленні умов її існування. Головним чинником прихованого значення є необов'язкова експлікація у процесі кодування або декодування повідомлення комунікантами [Долинін 2001, с. 16]. А. Ерліхман розуміє імпліцитність як феномен знання в закріпленій формі, без обов'язкового перетворення в свідому форму [Ерліхман 2015, с. 13]. В. Красних вивчає імпліцитність з точки зору когнітивних структур, які є основою мовної компетенції. Дослідник вважає, що текст – це не тільки лінгвістичне явище, але й екстралінгвістичне. Текст має формально-змістову структуру, яка допомагає виявити її у мовленні. На формування концепту тексту впливають два фактори: індивідуальний мовний простір автора та ситуація [цит. за Корольов 2012, с 13].

В. Шинкарук стверджує, що імпліцитний текст вміщує одразу комунікативну спрямованість, мовленнєву ситуацію, різні прагматичні параметри мовлення, зв'язок загального і конкретного, нового і відомого, тощо [цит. за Косенко 2005, с. 35].

В. Багдасарян зазначає, що види імпліцитності можна виявляти за різними принципами. Він пропонує звертати увагу на характер і широту контексту, та виділяти імпліцитне на основі макроконтексту (лист, оповідання, доповідь тощо) та метаконтексту (ситуація, що описана). [Багдасарян 1983, с. 189]. В. Багдасарян поділяє імпліцитність на усвідомлене та неусвідомлене автором. Усвідомлене означає, що автор ділиться зі своєю думкою, але не характеризує її. Під неусвідомленим, мається на увазі прихована інформація,

яку автор не називає, але натякає на неї за допомогою стилістичних засобів [Добровольська 2019, с. 199].

Л. Невідомська поділяє значеннєву імпліцитність на конкретнорівнєву (лексичну, фраземну, морфемну, морфологічну, синтаксичну, дериваційну) та міжрівнєву, яка в межах певного висловлювання або цілого тексту формується через взаємодію лінгвальних значень, які притаманні одиницям різних рівнів. Існує кілька різновидів імпліцитності: а) значеннєва; б) категорійна та некатегорійна; в) регулярна та нерегулярна; г) нормативна та ненормативна [Невідомська 2009, с. 173].

Імпліцитність проявляє себе у мові в якості імпліцитних значень мовних одиниць, а у мовленні в якості смислів, які утворюються за ситуативно-прагматичним контекстом. Та частина інформації, яка прямо не виражена у мовних знаках висловлювання, але вилучається з нього у результаті мисленнєвої діяльності, вважається імпліцитним змістом або підтекстом [Хамзіна 2010, с. 10].

І. Арнольд пропонує таке визначення поняття імплікації: «Імпліцитність – це додатковий зміст, що виникає в мікроконтексті та не вказаний безпосередньо значеннями поєднаних одиниць мови» [цит. за Арнольд 2002, с. 43]. Проаналізуємо наведену цитату. Автор виносить застосування феномена імпліцитності у сферу того, що саме мається на увазі, підкреслюючи, що це явище пов'язане з мікроконтекстом, але розуміється не з прямого словникового значення лексем. Можна зробити висновок, що імпліцитне, згідно з цим визначенням, відноситься до внутрішньої потенції мови.

А. Швейцер частково вводить значення терміну імпліцитність з визначення експліцитності, що ще раз говорить про їхню пряму залежність. Імпліцитність – це тенденція до розуміння семантичних компонентів слів або ширше – змісту думки, протилежної відкритому словесному виразу, тобто експліцитності [Швейцер 1988, с. 78].

Широке трактування поняття імпліцитності дається у роботах видатного вченого, лінгвіста Михайла Васильовича Нікітіна. Імпліцитністю автор називає «розумний аналог зв'язків (залежностей, взаємодій) з дійсністю» [цит. за Косенко 2005, с. 318]. Далі М. Нікітін класифікує такі зв'язки: причинно-наслідкові, але до них відносяться зв'язки просторові, тимчасові, відносини частин і цілого та ін [цит. за Косенко 2005, с. 318]. Так, автор наголошує, що в основі феномена імпліцитності лежить внутрішній зміст, який інтерпретується перекладачем і виявляється таким чином у зоні вираження.

На основі всіх отриманих характеристик, можна дати наступне визначення. Імпліцитне – це підтекст, який визначається вузьким і ширшим контекстом.

Імпліцитну інформацію, стосовно її обсягу і характеру можна поділити на: високий, середній і низький ступінь імпліцитності. Низький ступінь простежується нормативною, регулярною й неусвідомленою імпліцитністю, яка виражена: аббревіатурою, словотвірними конденсатами, граматичними та ситуативними пропусками [Багдасарян 1983, с. 198]. Імпліцитність середнього ступеню не викликає особливих комунікативних труднощів. Адресат незавжди правильно виражає приховані інформаційні компоненти. Імпліцитність високого ступеня найчастіше простежується у художніх творах. Адже такому жанру притаманний цілеспрямований та глибоко прихований підтекст. Високий рівень імпліцитності може впливати на нерозуміння тексту [Нікішина 2015, с. 54].

Універсальна властивість імпліцитності це передача прихованої, неявної інформації, яка не виражена у повідомленні за допомогою формальних мовних засобів мови, але може бути зрозумілою за допомогою розумових операцій та контексту, прагматичних та фонових знань.

Багато вчених відмічають, що імпліцитність слугує для економії мовних зусиль, що уникає зайвих компонентів висловлювання, без яких можливо зрозуміти зміст [Литвак 2010, с.12]. Імпліцитність може розумітись як небажання автора нести відповідальність за відкрито висловлену думку, адже

використання прихованої інформації (що саме й є імпліцитністю) дозволяє уникнути створення негативних суджень, або перевести їх у загальноприйняті знання, за які автор не несе відповідальності [цит. за Чрділелі 2015, с 18].

Л. Невідомська поділяє значеннєву імпліцитність на конкретнорівнєву (лексичну, фраземну, морфемну, морфологічну, синтаксичну, дериваційну) та міжрівнєву, яка в межах певного висловлювання або цілого тексту формується через взаємодію лінгвальних значень, які притаманні одиницям різних рівнів. Існує кілька різновидів імпліцитності: а) значеннєва; б) категорійна та некатегорійна; в) регулярна та нерегулярна; г) нормативна та ненормативна [Невідомська 2009, с 173].

Стосовно поняття «експліцитність», зазначимо, що лексема «експліцитний» позначає все, що відкрито та зрозуміло. Це щось зовнішнє, що лежить на поверхні (за контекстом). Термін «експліцитний» походить від французького слова *explicite*, що перекладається як «точно», «ясно» [Словник]. Найчастіше дане поняття застосовується у лінгвістиці та літературі.

Сутність феномену експліцитності може сприйматись по-різному. З одного боку, за даним явищем ховається прямий смисл сказаного. Таке тлумачення можна знайти у К. Долиніна: «Значення або експліцитний зміст висловлювання тексту – це зміст, який виражений сукупністю мовних знаків, за допомогою яких дане висловлювання складене» [Долинін 2007, с. 7]. Отже, згідно даному визначенню, експліцитність – це смисл, який безпосередньо впливає з семантичної комбінації мовних одиниць. О. Швейцер описує даний феномен так: «Експліцитність – це тенденція природних мов до відкритого, явного, словесного висловлювання семантичних компонентів» [Швейцер 1988, с. 175]. Інакше висловлюючись, експліцитний зміст – те, що сказано «відкритим текстом».

Цікаву думку пропонує М. Ларсон. Дослідник каже, що розуміння адресатом запропонованої інформації безпосередньо пов'язане із висновками, які останній робить із контексту. Це можливо тільки в тому випадку, коли

відправник і одержувач належать до одного когнітивного середовища, тобто йдеться про комунікацію на одній мові [цит. за Масленікова 1999, с. 37].

Такий дослідник як Д. Шифрін займався дослідженням експліцитності. Він пояснював, що експліцитність пов'язана з представленням референтів. Тобто, експліцити – це підказки, які дають змогу реципієнту відрізнити експліцитну інформацію від інших потенційних референтів. [Шифрін 1994, с. 91]

Будь-яка мова має свої специфічні, національні ознаки. Це проявляється у тому, що різні елементи когнітивної сфери приєднуються до мовного змісту або залишаються імпліцитними. Експліцитність пов'язана з вербалізацією контекстної інформації в багатьох випадках.

Експліцитність, яка реалізується у тексті та називається контекстуальною, характеризується введенням додаткових особистих дієслів та службових слів, що ускладнюють структуру речення. Також, часто експліцитність супроводжується перебудовою синтаксичної структури речення. У багатьох випадках експліцитність зумовлена структурними особливостями мови. В інших випадках вона пов'язана з вербалізацією контекстуальної інформації. Часто, водночас відбувається розгортання слова або словосполучення, дієприкметникового звороту у підрядне речення і змінюється його тип [Ковальова 2001, с. 98].

Категорія імпліцитності тісно пов'язана з експліцитністю, тоді як остання утворює прямий зміст висловлювання, імпліцитний зміст формується на внутрішньому значеннєвому рівні.

1.2. Засоби вираження імпліцитних та експліцитних змістів в тексті

При створенні тексту, автор завжди має в своєму арсеналі засоби вербально та невербально вираженої інформації. Такий поділ мовних засобів на експліцитні (явні) та імпліцитні (приховані або неявні) смисли викликаний

передусім прагненням підкреслити існування мовної можливості вираження смислів різного ступеня експлікації. Завданням цього підрозділу є розгляд таких мовних одиниць.

Засобами експліцитного вираження думок автора можуть бути різноманітні стилістичні, граматичні та лексичні явища, увесь масив семантичних елементів, наділених властивістю передавати найрізноманітнішу семантику, найтонші смислові відтінки, тощо.

Говорячи про категорію імпліцитності в художньому тексті, можна виявити експліцитні засоби вираження. Це лексичні одиниці, в яких виражена сема інклюзивності [Долинін 2007, с. 124]. Текстова категорія інклюзивності розглядається як когнітивна категорія та виражається за допомогою різнорівневих одиниць, які експлікуються або імплікуються в ньому.

Експліцитні засоби вираження інклюзивності – це марковані та репрезентовані інклюзивні одиниці, в яких у семантичній структурі знаходиться явно виражена сема інклюзивності. Імпліцитні засоби вираження інклюзивності – це мовні засоби, у яких інклюзивність не знаходить прямого вербального втілення у значенні. Вона є прихованою, і виражається без залучення граматичних і лексичних індикаторів інклюзивності. Напівімпліцитні засоби вираження – це мовні одиниці, в яких сема інклюзивності виражається напівприховано [Герман 2009, с. 24].

На рівні синтаксичної структури можна виділити повторення, протиставлення, гіперболу, оксюморон; атрибутивні словосполучення; порівняльні звороти; фразеологічні одиниці; прислів'я, приказки, до складу яких входять етноніми, які вказують на властивості представників відповідного етносу та ін. [Добровольська 2019, с. 272].

Найбільш широкою категорією імпліцитності є інтернаціональні приховані сенси, до яких відносяться різні художньо-виразні засоби мови, оцінка, натяки та незакінчені висловлювання [Невідовська 2009, с. 35]. Однак не всі художні засоби мови мають однакову глибину імпліцитності, так як у способах їх творення лежать різні процеси.

Розглянемо засоби вираження імпліцитності в тексті більш детально. До них відносимо метафору, метонімію, іронію, алюзію, підтекст, цитування.

Серед засобів імпліцитного вираження інформації перше місце займає метафора. За словами І. Гальперіна, метафора – це ототоження двох понять, засноване на схожості їх окремих ознак [Гальперін 1958, с. 215]. В. Телія називає метафоризацію одним з методів вираження смислу тексту, а також вказує на експресивну оцінювану функцію метафори [Телія 1988, с. 26-52]. Все це сприяє високому рівню імплікації, що створює метафору, особливо це стосується мовних авторських та розгорнутих метафор, адже вони, на відміну від стертих метафор, не зафіксовані в мові, а значить, мають більш високий рівень експлікативної валентності. Прикладами валентності у реченні є «учень написав диктант» або «поїзд ішов декілька днів». Валентність можна розглядати крізь різні частини мови, але головним носієм валентності в реченнєвій структурі виступає дієслово, а інші носії валентності (прикметники, віддієслівні та віддієприкметникові іменники) набувають валентних властивостей в оточенні дієслова [Олексійцева 2008, с. 35].

І. Гальперін підкреслює, як і у випадку з метафорою, «мовленнєва метонімія, на відміну від мовної, завжди оригінальна», а значить, має великий валентний потенціал [Гальперін 1958, с. 128] .

Різновидом метонімії І. Арнольд вважає синекдоху, яка полягає у заміні однієї назви іншою за ознакою партитивного кількісного відношення між ними. Наприклад, назва цілого замінюється назвою його частини, множина – єдиним і навпаки [Арнольд 2002, с. 45]. Ще одним видом метонімії І. Арнольд називає антономасію, тобто використання власних імен як загальних. В даному випадку мається на увазі про алюзію, адже власне ім'я відсилає читача за межі одного тексту, отже, експлікативна валентність підвищується.

До цієї категорії можна віднести алегорію і перифраз, які за дослідженням І. Арнольд будуються як розгорнута метафора або метонімія.

Ще одним засобом вираження прихованого змісту виступає іронія, яка тісно пов'язана з оцінними конотаціями. Як зазначає М. В. Нікітін, іронія – це

той випадок, коли висловлювання з позитивною оцінкою вступає в конфлікт з дотекстовими знаннями про об'єкт оцінки чи з постзнаннями про нього, які впливають з тексту [Нікітін 2017, с. 15]. Тобто, завдяки іронії автор навмисне створює протиріччя між експресивним значенням тесту та його імпліцитним виявленням прагматичних смислів. І. Арнольд визначає іронію як вживання слова у значенні, діаметрально протилежному основному, та з протилежними конотаціями. Іронія тісно пов'язана з оцінністю, наприклад, А. Мінемуліна зазначає, що іронія займає особливе місце серед засобів імпліцитного вираження оцінки [Мінемуліна 2013, с. 17]. Завдяки взаємодії між лексичними значеннями в метафорі, іронії та метонімії, слово в реченні може отримати контекстуальне значення, що розходиться з основним предметно-логічним значенням.

До текстових проявів імпліцитності зараховують й алюзію, через те, що власне ім'я відсилає читача за межі одного тексту. До цієї категорії відноситься алегорія та перифраз, які за твердженням І. Арнольд, будуються як розгорнута метафора або метонімія [Димитрова 2005, с. 43].

Також, виділяються ідіоми, які Н. Ємельянова відносить до маркерів прихованого смислу у виразах. Це можливо пояснити наявністю прихованого смислу, який традиційно закріплений за ідіомою. Їх інтерпретація спирається на культурно обумовлені словесні моделі, та не вважається об'єктивною [Гальперін 1958, с. 170]. Це можна пояснити наявністю імпліцитного сенсу, зазвичай закріпленого за ідіомою. За класифікацію А. Масляної, ми можемо віднести ідіоми до конвенційних розрядів, адже їхня інтерпретація ґрунтується на культурно обумовлених словесних моделях і не є суб'єктивною [цит. за: Ємельянова 2011, с. 170]. Однак, в ідіомі можуть утворитися нові приховані смисли. Н. Ємельянова стверджує, що ідіому можна порівняти за функцією з цитатою, так як ідіома завжди є своєрідним прецедентним висловлюванням, яке відсилає нас до певного стереотипного висловлювання, створюючи, таким чином, додаткові змісти та алюзії [Ємельянова 2011, с. 214].

Носіями прихованого змісту виступають евфемізми, які визначаються як слова і словосполучення, що з'являються у мові для позначення понять, які мають назви, але вважаються з якоїсь причини неприємними, грубими, непристойними чи низькими [Гальперін 1958, с. 164]. У більшості випадків прихований зміст, що стоїть за евфемізмами – не потребує експлікації, по-перше, у зв'язку з природою евфемізмів, по-друге, у зв'язку з тим, що вони закріплені у культурному середовищі суспільства, а отже мають бути відомі всім представникам цієї культури. Однак, при перенесенні евфемізму в іншу культуру, необхідно враховувати різницю між двома культурами.

І. Гальперін визначає, що мовні евфемізми є контекстуальними синонімами вже існуючих слів. Найширшою категорією є зображувально-виражальні засоби мови, натяки, оцінка та незакінчені висловлювання. До прикладів мовних евфемізмів можна віднести такі вирази: «широка кістка, в тілі» – замість надмірної ваги; «купити бюджетний телефон» – замість слова «дешевий»; «відійшов у кращий світ», тобто – вмер.

Імпліцитний смисл містять також гіпербола та літота, яким притаманна лексична валентність, при якій предмети, тварини чи явища природи наділяються людськими почуттями, думками, мовленням, у зв'язку з цим змінюється, в тому числі, і [Арнольд 2002, с. 47]. Коли уособлюється тварина, має місце оціночність, що також збільшує потенціал на смислове розгортання.

У дослідженнях І. Арнольд є такі визначення: гіперболою називається явне та навмисне перебільшення, що підвищує експресивність та емоційність висловлювання. Проте І. Гальперін стверджує, що у гіперболі, слова зберігають своє предметно-логічне значення, і лише набувають емоційного забарвлення. Це означає, що у випадку з гіперболою рівень імплікації є мінімальним. Літота ж виражена подвійним запереченням, має більш високу експлікативну валентність, оскільки негативні структури менш інформативні.

Імплікація відрізняється від еліпса тим, що має широкі межі контексту і відновлюється варіативно, еліпс же дає лише компресію і будується за

граматичними правилами. Отже, еліпс не має високий рівень експлікативної валентності. Особливим виглядом текстової імплікації є алюзія та цитація, так як вони включають до передачі змісту інші семіотичні системи, наприклад, міфи, історію, живопис. Це означає, що ці види текстової імплікації мають високу експлікативну валентність. [Гальперін 1958, с. 227].

Отже, експліцитний смисл актуалізується за допомогою фонологічних, лексичних, граматичних, лексико-граматичних та семантичних елементів, а набір маркерів прихованих смислів є надзвичайно різноманітним. Носіями прихованих смислів є підтекст, метафора, іронія, алюзія, цитування, а експліцитна інформація проявляється в лінгвістичних формах. Такі засоби широко застосовуються у художніх творах, що дозволяють читачеві заглибитись у смисл твору та зрозуміти головну ідею автора. Але, що з іншого боку, є великою проблемою для перекладача.

1.3. Поняття експліцитної валентності та імплікату

Лінгвісти, які займаються дослідженням імпліцитності та експліцитності, мають спільну думку, що значення виразу не обмежується сукупністю значення мовних одиниць. Тож, на даному етапі розглядаються такі мовні одиниці як: евфемізми, метафора, синекдоха, метонімія, гіпербола. Важливим етапом розглядання мовних одиниць є експліцитна валентність.

Багатьом термін «валентність» знайомий у зв'язку з хімією, але у лінгвістику цей термін був запозичений саме з науки. У лінгвістиці С. Кацнельсон виявляє валентність, як властивість певних розрядів слів приєднувати до себе інші слова. Цей термін поширився на мовознавство у кінці 40-х років [Кацнельсон 2003, с. 31].

Валентність можна визначити, як синтаксичну потенцію мовної одиниці, що полягає у її лексичному значенні, тобто здатність приєднати до себе інше слово. Але С. Кацнельсон розуміє під валентністю не тільки здатність слова

створювати синтаксичні зв'язки, а також вказівку на необхідність поповнення, яке мається на увазі значення слова або імпліцитно міститься в ньому. З цієї точки зору, валентність мають не всі повнозначні слова, а лише ті з них, які самі собою створюють відчуття недовомовленості та неповноти висловлювання та вимагають поповнення [Телія 1988, с. 20-21].

Цілком очевидно, що немає висловлювання, яке б вимагало пояснення та розгортання більше ніж питання. Питання, якщо воно не риторичне, має неймовірно високу експлікативну валентність, і в такий спосіб стимулює ментальну активність. О. Петрова та В. Пілатова вважають, що повторювані питання або накопичення питань активізують ментальні процеси читача. Потреба експлікації стимулює увагу та прогнозування [Арнольд 2002, с. 253].

Незакінчені висловлювання активізують ментальні процеси реципієнта. Змістове розгортання наштовхується на перешкоди у вигляді незакінчених висловлювань, які потребують експлікації. Акумуляція висловлювань, що виражають емоції та категоричність, які нерідко використовуються як компенсація відсутності аргументації, також підвищують експлікативну валентність [Арнольд 2002, с. 253].

За твердженням І. Гальперіна, високу експлікативну валентність може мати введення, так як воно зазвичай передбачає зміст твору, спрямовує думку читача на майбутні події, проте, введення не розкриває ні сюжету, ні основної інформації. Вступ зазвичай є концентрацією неперифікованих висловлювань, завдяки чому воно активізує когніції та сприяє розвитку перспекції [Гальперін 1958, с. 59].

Високу експлікативну валентність мають okazіоналізми або авторські новоутворення. І. Ігнат'єва стверджує, що у разі авторських новоутворень спостерігається вкрай високий рівень інформаційної компресії. Знання, наявні в свідомості автора тексту «стикаються» для того, щоб у подальшому при зверненні до них, одержувач міг активізувати наявні до його когнітивній системі знання [Смельянова 2011, с. 131].

Можна сказати, що будь-яка імплікація в тексті збільшує його експлікативну валентність. На думку В. Пілатової, одиниці з високою експлікативною валентністю мають здатність вибудовувати текст, адже потреба експлікації провокує роздуми поки у свідомості реципієнта не з'являється однозначне трактування [Пілатова 2002, с. 32].

Стосовно поняття імплікат (термін О. О. Заболотської), зазначимо, що він є невід'ємною частиною імплікативного простору. Дослідниця називає імплікат «операційною одиницею, насиченою прихованим змістом, що міститься на периферії семантичних ознак слова» [Заболотська 2015, с. 262]. Імплікат складається із сукупності імпліцитних значень, які формуються на дотекстовому, текстовому та позатекстовому рівнях [Заболотська 2015, с. 263]. На першому рівні розкривається глибинний смисл стилістичних виразів, через аналіз архетипів та концептів, що лежать у їх підґрунті. Текстовий рівень базується на фонетичних, морфологічних, лексичних і синтаксичних стилістичних засобах. Позатекстовий рівень містить фонові знання (прецедентні тексти) та інтертекст (основний вид та спосіб побудови художнього який полягає у тому, що текст створюється із цитат, алюзій та ремінісценції до інших текстів)

1.4. Перекладацькі прийоми експлікації та імплікації

В. Комісарів стверджує, що англійські висловлювання часто виявляються імпліцитнішими, ніж українські, і те, що в оригіналі мається на увазі, має бути експліцитно виражено при перекладі [Комісаров 2002, с. 126].

Б. Комрі вважає українську мову семантично більш експліцитною, наприклад, більше слів використовується в конкретному значенні. Англійська мова характеризується більшою багатозначністю та невизначеністю [Комісаров 2002, с. 127].

На думку Т.А. Олексійцева, більша експліцитність перекладного тексту пояснюється різною структурою та функціонуванням лінгвістичних систем двох мов, а також адаптацією вихідного тексту під нову аудиторію для досягнення цілей комунікації. У першому випадку експліцитність буває вимушеною, у другому випадку залежить здебільш від рішення перекладача [Олексійцева 2008, с. 28]. Відповідно до теорії К. Клауді про асиметрію експлікації, перекладачі частіше вдаються до прийому експлікації ніж імплікації [Клауді 2012, с. 33-34]. Понад те, Я. Соколовський називає експлікацію та реконструкцію системи смислів головним завданням перекладача художнього тексту [Соколовський 2013, с. 406]. Збалансовану ідею висловлює Т. Алексійцева, стверджуючи, що недостатньо експлікуючи складні фрагменти вихідного тексту в перекладі, ми ризикуємо втратити читача. З іншого боку, надмірно експлікуючи вихідний текст, ми виявляємо недовіру до читача, його розумовим здібностям і можемо спотворити авторський задум [Олексійцева 2008, с. 33].

Т. Алексейцева виділяє чотири види експлікації:

1) лінгвістична експлікація включає граматичну та семантичну, відновлюється на рівні фрази і найчастіше носить обов'язковий характер на відміну від інших видів експлікації, так, наприклад, експлікується категорія роду при перекладі з англійської на українську;

2) контекстуальна експлікація відновлюється на рівні контексту та найчастіше є надмірною, прикладом є заміна особистого займенника ім'ям персонажа, або експлікація натяку, у даному випадку перекладач змінює відносини між автором та читачем, а також з читачем та текстом;

3) культурологічна експлікація зумовлена різницею фонових знань читачів вихідного та перекладного текстів, однак і цей вид експлікації носить факультативний характер і залежить в основному від рішення перекладача. Може бути подана не тільки в тексті, а й у вигляді примітки;

4) металінгвістична експлікація розкриває такі феномени мови, як гра слів.

Не всі маркери високої експлікативної валентності є особливою складністю перекладу. Взяти, наприклад, цитату, яку взагалі не можна перекладати самотійно, а слід використовувати вже наявний переклад саме для того, щоб читач впізнав її, і цитата направила думку читача в потрібне русло і реалізувала свій валентнісний потенціал. На думку Т. Козакової, якщо цитата не впізнана у перекладеному тексті, це може призвести до інформаційних втрат [Козакова 2001, с. 276].

У перекладі прихованих смислів, обумовлених колективною інтенцією, до яких належать евфемізм, політкоректні слова та стереотипи, слід спиратися на екстралінгвістичний контекст. Для культури характерні аналогічні стереотипи та соціальні установки, отже, приховані смисли будуть зрозумілі читачам перекладного тексту. При передачі негативних структур може бути використаний прийом антонімічного перекладу, що знизить експлікативну валентність тексту. До того ж слід враховувати монологічність англійської мови, у перекладі це призведе до додавання елементів в українській мові, що відрізняється полінегативністю.

Переклад питальних структур багато в чому залежить від того, є висловлення власне-питанням або невластиве-питанням, останній відноситься до непрямих мовних актів і більшою мірою схильний до таких трансформацій, як модуляція та граматичні трансформації, а питання у перекладі зазвичай зберігають семантику та структуру вихідної пропозиції [Алімджанов 2016, с. 100-101].

Говорячи про прийоми перекладу імплікації, то імпліцитність має конвенціональний та кодуєчий вид. Під конвенціональним видом мається на увазі соціокультурна та діалогічна імпліцитність, для їх розуміння, беруться до уваги знання етикету, культури спілкування, релігії та географії. Щоб розпізнати кодуєчу імпліцитність, необхідно розуміти спеціальний код. І. Арнольд визначає, що код – це система знаків та правил їх поєднання для того, щоб передати інформацію до визначеного адресата [Келлоу 1990, с. 384]. Кодуюча імпліцитність, в свою чергу, ділиться на маніпулятивну та парольну

імпліцитність. Маніпулятивний вплив може виражатись у художньому тексті за допомогою прихованого нав'язування певної думки через нелінгвальні чинники (розділові знаки). Імпліцитна інформація уникає впливу через те, що кінцевий отримувач особисто складає свої враження й має особисту думку, тому маніпуляція не піддається оцінюванню [Швейцер 1971, с. 209].

О. Сищиков та Ф. Бацевич розглядали класифікацію видів імпліцитності. О. Сищиков продовжує досліджувати конвенціональні та кодуєчі види, у той час, коли Ф. Бацевич виділяє формальну та змістову імпліцитність. Таким чином, можна провести паралель між виявами імпліцитного. Формальний та конвенціональний вид можна поєднати, оскільки вони пов'язані виключно з мовним оформленням. Змістовий вид можна поєднати з кодуєчою імпліцитністю, тому що вони пов'язані з типами, способами та характером інформації що передається [Рецкер 1974, с. 712].

Співвідношення експліцитності/імпліцитності в перекладі є одним із важливих критеріїв його оцінки. Однак високий ступінь імпліцитності англо-язичних текстів створює проблеми при їх перекладі на українську мову. Для вирішення цих проблем, тобто для досягнення правильного співвідношення експліцитності / імпліцитності, необхідно розуміти причини появи імпліцитності, її обумовлення. Розглядаються два види імпліцитності: загальнокомунікативна та текстова. Особлива увага приділяється текстовій імпліцитності. Наводяться приклади, які доводять, що текстова імпліцитність майже не залежить від мовних факторів, але передає додатковий, імпліцитний зміст. Переклад як засіб міжмовної комунікації може не мати повну тотожність по відношенню до оригіналу. Причини, яким не завжди досягається така тотожність, дуже різноманітні.

Найбільш поширені з них, що породжують лексичні, а іноді й інформаційні розбіжності:

1. Відмінності у структурі мови та культурні відмінності:
 - а) безеквівалентна лексика;
 - б) проблема співвідношення експліцитності/імпліцитності;

в) проблема різного бачення картини світу.

2. Невідповідність жанрово-стильових норм між мовами.

3. Реалізація індивідуального завдання перекладача.

Розглянемо проблему співвідношення експліцитності та імпліцитності, оскільки особливі перекладацькі проблеми виникають саме у зв'язку з імпліцитним змістом висловлювання. Це стосується не лише окремих слів і словосполучень, а й більших мовних структур і навіть тексту в цілому, і вимагає від перекладача високого професіоналізму, оскільки часто змушує його використовувати чи перебудовувати речення, або такі складні перекладацькі трансформації, як смисловий розвиток (модуляція), експлікація, цілісне перетворення не кажучи вже про генералізацію чи збільшення з метою уточнення.

Відповідно, вдале вирішення цієї проблеми може бути знайдено перекладачем тільки за умови його високої мовної (як в англійській так і українській) і загальнокультурної компетентності.

Проблема імпліцитності неодноразово розглядалась іноземними та вітчизняними перекладачами. Так, в роботах голландського лінгвіста К. Келлоу йдеться, зокрема, про те, що перекладач повинен розпізнати і не передати прямо, імпліцитні елементи тексту оригіналу і адекватно передати в перекладі [Келлоу 1990, с. 192]. Цієї думки дотримуються і сучасні вітчизняні перекладознавці, які вважають, що деякі елементи, що виражаються імпліцитно в оригіналі та цілком зрозумілі носіям мови у такому вигляді, у перекладі мають бути виражені експліцитно [Швейцер 1971, с. 121-124]. Розбіжності у позиції стосуються лише розуміння межі можливої перекладності.

Будь-яка природна мова, за А. Швейцером має дві протиставні тенденції – до експлікації (тобто до явного словесного вираження) і до імплікації (тобто «на увазі»). У промові далеко не всі елементи тієї чи іншої предметної ситуації набувають явного виразу.

Багато хто з них залишається як би «за кадром». У парі мов «англійська-українська» ступінь імпліцитності першого набагато вища. Відомий літературознавець та спеціаліст з англійської стилістики Дж. Сейнтсбері говорить: «Німецький обволікає думку хмарою розпливчастих конструкцій, французька за своєю природою зрозуміла і точна, тоді як англійська заохочує невизначеність». А. Дідро в «Листі глухонімим» зазначав: «Англійська мова створена для того, щоб хвилювати, умовляти та обманювати» [Рецкер 1974, с. 72].

Недарма в англійській мові існує слово, як understatement – тобто «зменшення, замовчування», і відноситься воно не тільки до емоційної, а й логічної сфери. З визначеною часткою гумору ситуацію з імпліцитністю в англійській та українській мові можна порівняти з українською народною казкою «Лисиця і Журавель», в якій Журавель пригощає Лисицю крихтою з глечика, а та, у свою чергу пригощає його, розмазавши по тарілці кашу.

Зрозуміло, що глобальний зміст тексту рідко обмежується двома семантичними шарами: мовним змістом і конкретно-контекстуальним змістом. Зміст – імплікатура, що міститься в тексті, може або виводитися з контексту, тобто бути контекстуальним (текстовим), або бути загальнокомунікативним, тобто властивим самим одиницям мови [Комісаров 2002, с. 36].

Причини появи імпліцитності можуть бути згруповані наступним чином. Насамперед, це суто мовні причини, тобто структура англійської мови, яка, як вже описувалось, з самого початку має високий ступінь імпліцитності. Це стосується як її лексичної, так і синтаксичної складової. По-друге це несхожі фонові знання реципієнтів оригінального та перекладного текстів. У більш широкому значенні – це відмінності в менталітеті (особиста картина бачення світу), які можуть стосуватись не тільки смислів, а й образності. Так, порівняння коханої жінки з вівцею в англійській класиці, незважаючи на глибокий біблійний зміст, абсолютно незрозуміло українському читачеві.

У лінгвістичній літературі поняття імплікації запозичене з логіки і засноване на логічному зв'язку «якщо А, то Б», коли Б не виржено, а лише мається на увазі. Інакше кажучи, імплікація представляє собою вид на увазі, а імпліцитний зміст тексту – особливий вид імплікації. Окремі різновиди імпліцитного сенсу вважаються як за способом виникнення такого сенсу, так і за ступенем ймовірності його сприйняття комунікантами.

Подібні імплікації можуть виникати як зі змісту тексту, так і зі змісту окремих частин, епізодів. Для сприйняття текстової імплікації необхідні не мовні знання, а аналізаційне мислення, емоційна сприйнятливість і певні фонові знання.

Отже, імпліцитність допомагає відтворювати функціональну сторону перекладацького процесу у перекладацькій діяльності. Важливою частиною завдань перекладача є виявлення прихованого смислу вихідного тексту, що, звісно, є неможливим без фахових знань щодо теорії імплікації. Говорячи про вивчення експлікації, також можна сказати, що розуміння різниці між термінами, які розглядаються – є одним з головних завдань перекладача.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЕКСПЛІЦИТНОЇ ТА ІМПЛІЦИТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Мова – це особлива знакова система, яка сприяє створенню її носіями різноманітних текстів, у яких інформація може виражатися не тільки імпліцитно, але й експліцитно. Експліцитним є такий спосіб її вираження за якого зміст висловлення комуніканти сприймають безпосередньо із значень мовних одиниць. [Бацевич 2004, с. 156]. Імпліцитна інформація передається опосередковано, тобто її необхідно розкодувати з експліцитних значень, домислювати додатковий зміст, опираючись на. Контекст, чи розкодовувати підтекст.

Аналіз способів вираження експліцитної та імпліцитної інформації відбувається на матеріалі книги «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка, якого часто називають Гоголем сучасної української дитячої літератури. Цікаво відзначити, що вона перекладена двадцятьма мовами, екранізована та внесена до Особливого Почесного списку Андерсена як один з найдавніших творів світової літератури для дітей.

2.1. Способи передачі експліцитної інформації у художньому тексті

У художньому творі текст – це комунікативна дія, яка відбувається відповідно до наміру автора донести до читача певну інформацію. Ця інформація у художньому творі є складною лексико-граматичною, семантичною та стилістичною структурою, які щільно пов'язані одна з одною та виражають авторське особисте відношення.

Експліцитну інформацію у художньому творі передають не лише слова та словосполучення, але й речення з когнітивним значенням.

Важлива роль відводиться стилістичним засобам, та засобам лексичної та граматичної сполучуваності, тобто сполучниками, прислівниками та прийменниками.

Розглянемо приклад:

«Якби я мав час, і якби плавав так, як ти, я б взагалі без тебе обійшовся» [Нестайко 1983, с. 17]. «*If I had time, and if I swam like you, I would do without you at all*» [Nestaiko 1983, с. 21].

«Навкарачках, по—собачому, ми швидко подряпалися крізь гущину і вистромили з куців голови» [Нестайко 1983, с. 18]. «*We quickly scratched through the thicket and jumped out of the bushes of the head*» [Nestaiko 1983, с. 23].

«Ми ж сказали, що більше не будемо» [Нестайко 1983, с. 20]. «*We said we would not*» [Nestaiko 1983, с. 27].

«Ми так захопились, що навіть не відчули того моменту, коли всі враз припинили спів» [Нестайко 1983, с. 22]. «*We were so excited that we didn't even feel the moment when everyone stopped singing at once*» [Nestaiko 1983, с. 28].

В україномовному та англomовному прикладах в реченні використані такі сполучники як: «якби», «якщо», «і» та «коли». Дані сполучники поєднують однорідні члени речення та частини складного речення. Сполучники не мають власного лексичного значення та не виконують граматичну роль у реченні.

Роздивимось приклади речень з використанням прийменників:

«Під час війни був він тут у партизанів провідником – «головним лоцманом», як його тоді називали і всі мисливці знали: як поїдеш з дідом на полювання, ніколи без дичини не будеш» [Нестайко 1983, с. 39]. «*During the war, he was a guerrilla leader here - the «chief pilot», as he was then called and all hunters knew: if you go hunting with your grandfather, you will never be without a mallard*» [Nestaiko 1983, с. 42].

«А ти лаєшся від зорі до зорі» [Нестайко 1983, с. 41]. «*And you swear from dusk to dawn*» [Nestaiko 1983, с. 45].

«Take same я відчував, коли сидів якомсь, чекаючи черги, під дверима зубного лікаря і слухав як противно дзижчить отам у кабінеті бормашина а мати міцно тримала мене за руку, щоб я не дременув» [Нестайко 1983, с. 57].
 «I felt the same when I was sitting, waiting in a queue, at the dentist's door and listening to the drill buzzing disgustingly in the office and my mother holding my hand tightly so that I wouldn't fall asleep» [Nestaiko 1983, с. 60].

«Я витягав шию, зазираючи через тини й паркани, і мені здавалося, що вона стала довга, як у гусака» [Нестайко 1983, с. 57].

«I craned my neck, peering through the mud and fences, and it seemed to me that it was as long as a goose's» [Nestaiko 1983, с. 60].

У вищенаведених прикладах виділені прийменники, такі як: «без»/ «without», «від»/ «from», «під»/ «at», «через»/ «through». Дані прийменники слугують для вираження підрядних зв'язків між словами в реченні.

До прислівників як приклади можна навести такі речення:

«Приходить: «Ху, – каже, – натопив. Тепер у селі тепло буде» [Нестайко 1983, с. 103]. «Now the village will be warm» [Nestaiko 1983, с. 107].

«Ти пам'ятаєш, я так хвилювався і поспішав, що дома добре й не поспідав» [Нестайко 1983, с. 507]. «You remember, I was so worried and in a hurry that I had a good breakfast at home» [Nestaiko 1983, с. 510].

«З хати ж важче викрадати, а так...» [Нестайко 1983, с. 484]. «It's harder to steal from home» [Nestaiko 1983, с. 486].

Прислівник виражає ознаку дії, стану або ознаку іншої ознаки. Прислівник не змінюється за числами, родами або відмінками, їм властиве закінчення -о, -е, що саме можна побачити у наведених вище прикладах.

До експліцитних засобів у проаналізованому художньому творі також можна віднести пунктуацію.

Розглянемо наступні приклади:

«От ду... От нерозумна!» [Нестайко 1983, с. 484]. «What a silly! » [Nestaiko 1983, с. 486].

«Що з тобою?! Ти живий?!» [Нестайко 1983, с. 484]. «*What's the matter with you ?! Are you alive?!*» [Nestaiko 1983, с. 486].

«А вона... Вона каже, що це... непедагогічно! Понімаєте, любов – непедагогічно, га?..» [Нестайко 1983, с. 485].

«*And she... She says it's... unpedagogical! You know, love is not pedagogical, huh? ..*» [Nestaiko 1983, с. 488].

Бачимо, що в даних прикладах використовуються різні пунктуаційні види, такі як: знак питання разом із знаком оклику, трикрапка та тире. Говорячи про використання знаку питання та знаку оклику, можна сказати, що вони виконують допоміжні функції, виділяють одиниці тексту, тобто слова або словосполучення, вказуючи на їх емоційне забарвлення та завершеність. Трикрапка у реченнях вказує на недовершеність дії, яка відбувається в реченні, тим самим автор натякає на домислення акту реципієнтом. Тире використовується на місці пропущеного присудка, тому що цього вимагає інтонація.

У результаті аналізу способів передачі експліцитної інформації у художньому тексті були виявлені різні засоби творення експліцитності, до яких також відноситься пунктуація. Щодо творення експліцитності граматичними та лексико-семантичними засобами, то ототожнюючи україномовний та англійський тексти, можна провести паралелі творення частин мови. Якщо в українській мові використовуються такі прийменники як «якщо» та «то», то в англійській мові ті ж слова будуть створювати безособову форму речення «Participle». Деякі прийменники та прислівники можуть навіть вилучатись з перекладу на англійську мову, тому що, в англійській мові на першому плані стоїть будова речення, а отже, частини мови використовуються згідно правилам.

2.2. Евфемізми як засоби вираження імпліцитності у художньому тексті

Імпліцитність може проявлятися у випадках, коли автор свідомо прагне уникнути прямої експлікації і використовує евфемізми в тексті. Вони замінюють лексеми із прямим значенням.

Розглянемо приклади:

«Дулю з маком с тобою зробиш!» [Нестайко 1983, с. 12].

Даний вираз відноситься до евфемістичного засобу вираження, адже словосполучення «дуля з маком» має прихований смисл, що означає «абсолютно нічого не дати». Речення має неявний смисл, який аналізується читачем через значення мовних одиниць за допомогою конкретної ситуації та контексту. Аналізуючи матеріал даної роботи, було виявлено, що еквівалента перекладу немає. Перекладач вдався до вилучення даного речення.

«Такого шелесту наробила — Ява не знав, куди й очі подіти» [Нестайко 1983, с. 12]; *«She made so much noise that Java didn't know what to do»* [Nestaiko 1983, с. 437];

«Якось Ява з Яришкою, сестричкою меншою, посварився і при всіх плескачів їй надавав» [Нестайко 1983, с. 3]; *«One day Java had a fight with his kid sister Irina»* [Nestaiko 1983, с. 9].

Досліджуючи приклади, наведені вище, стає зрозуміло, що в іншомовному перекладі явно використовуються евфемізми, через використання пом'якшувальних слів, замість небажаних, вульгарних.

У творі дуже часто зустрічається використання зниженої лексики та лайливих слів:

«Вуха пообриваю і свиням викину» [Нестайко 1983, с. 11]; *«анциболотники»* [Нестайко 1983, с. 362]; *«шминдрики»* [Нестайко 1983, с. 183]; *«авантюрист шмаркатий»* [Нестайко 1983, с. 1].

Що характерно, у перекладі слова-жаргонізми перекладені за допомогою пом'якшення виразу, описового та смислового перекладу.

Несподівані порівняння , що саме характерне для евфемізмів:

«Очі - наче тракторні фари» [Нестайко 1983, с. 5]; «Землю гребе ногами, як екскаватор» [Нестайко 1983, с. 5]. «His eyes were like a pair of tractor head lights, and he was as big as a combine-harvester» [Nestaiko 1983, с. 11];

«Ми залякли, мов курчата перед шулікою» [Нестайко 1983, с. 7]. «We crouched like chicks caught in a hawk's shadow» [Nestaiko 1983, с. 15].

Даний підхід експлікації прихованих значень евфемізмів дає змогу позначити ці речення як інтертекст – «сполучник широкого культурного контексту», що «існує за допомоги текстів-попередників» [Мельнічук, с. 219].

У наступному прикладі можна побачити, як відбуваються евфемістичні заміни засобами лексичної синонімії та вилучення:

«Хто крайній ?» [Нестайко 1983, с. 10].

«Who is extreme?» [Nestaiko 1983, с. 13].

Як засіб контекстуальної синонімії, евфемізми відносяться до метонімії. У цьому реченні автор вирішив використати слово «крайній» замість звичайного сталого запитання «хто останній». Автор навмисно використовує словесний зворот, що пом'якшує форму вираження висловлюваної думки.

Розглянемо приклади: «Діду, – ще жалібніше повторює мій друг, – ви одійдіть за хату, ми виліземо. Бо ж ви битиметесь» [Нестайко 1983, с.1] та англomовний варіант «Grandpa! He whined still more pitifully. You go behind the house, and we'll come out» [Nestaiko 1983, с. 7]. Простежується, що в англomовному варіанті перекладу відсутнє виділене речення, тобто у даному випадку використаний такий прийом як вилучення.

Евфемізація разом із гіперболою та алюзією є дуже помітним мовним прийомом у творі В. Нестайка.

У першій частині твору про пригоди двох друзів: «Нарешті дід востаннє лайнувся, закашлявся, плюнув і почовгав за хату» [Нестайко 1983, с. 2]. «Finally, the grandfather cursed for the last time, coughed, spat and scratched at the house» [Nestaiko 1983, с. 8]. Слово «почовгав» виступає в якості

оказіонального евфемізму, тобто індивідуально-контекстну заміну, що дозволяє автору створювати образні одиниці.

Гіпербола також тісно пов'язана з евфемізмами, тому часто зустрічається в аналізованому матеріалі. Варто сказати, що сам тест і є гіпербола, автор увесь час перебільшував можливості головних героїв, наділяючи їх безстрашністю. *«Очі – наче тракторні фари. Землю гребуть ногами, як екскаватор»* [Нестайко 1983, с. 5]; *«Так і закликали ми, присівши, – мов курчата перед шулікою»* [Нестайко 1983, с. 10]. У художньому творі також властиве використання гіперболи з метою висміювання зображуваного: *«І батьки наші зробили нам чотириста двадцять вісім серйозних попереджень по тому місцю, про яке при дівчатах не говорять»* [Нестайко 1983, с. 79].

«Our parents gave us four hundred and twenty-eight serious warnings about the place that girls don't talk about» [Nestaiko 1983, с. 82].

В якості меліоративних заміन, тобто для милозвучності та заглиблення у розповідь, яка чітко описує пригоди головних героїв, можна виділити використання іншомовних слів. Наприклад іспанське слово *тореадор* (toreador) – «учасник кориди» [Словник]. Ява і Павлуша співають арію Хосе з опери Бізе «Кармен», яку неодноразово чули по радіо: *«Торе-гадор, смеле-ге-е в бой, торе-гадор, торе-гадор... Там ждет тебя-га любовь, там ждет тебя-га-га любовь»* [Нестайко 1983, с.5]

Іронія у творі також зображується у вигляді жартівливих виразів, наприклад вживання порівнянь жартівливого характеру: *«гангстери»*; *«катові гаспиди»*; *«шелегейдики»* [Нестайко 1983, с. 52; 79; 79].

Евфемізми часто беруть за основу слова загальної семантики. При перекладі на синтаксичному рівні слово або словосполучення з небажаним смислом має можливість пропускатись. Що саме можна спостерігати у прикладі: *«Контрибуція-анічичирк»* [Нестайко 1983, с.8], що в англійському перекладі має просто вилучення даного речення зі збереженням змістовної

ідеї, перефразувавши речення за допомогою методу описового перекладу: «*Contribution paid no attention to him*» [Nestaiko 1983, с. 9].

Евфемістичне перенесення здійснюється на основі навмисне неточної мови за допомоги синекдохи, тобто стилістичного прийому, коли загальна назва переноситься на конкретне. Таку зміну можна розглянути у наступному прикладі:

«*Take катання було, на мою думку, образою для велосипеда*» [Нестайко 1983, с. 462].

«*Such riding was, in my opinion, an insult to the bicycle*» [Nestaiko 1983, с. 465].

У даному випадку синекдоха надала предмету зображення (велосипеду) риси, які для нього невластиві.

Ще один засіб евфемізації у художньому творі – зворотні дієслова.

Наприклад: «*І голова крутиться, підвестися несила*» [Нестайко 1983, с. 463]. «*And my head is spinning, I couldn't stand*» [Nestaiko 1983, с. 9];

«*Чого тобі тепер хвилюватися? Не треба тобі тепер хвилюватися*» [Нестайко 1983, с. 464]. «*Why should you worry now? You don't have to worry now*» [Nestaiko 1983, с. 466];

«*Потім враз насупила брови і мовчки почала вибиратися з-під велосипеда*» [Нестайко 1983, с. 465]. «*Then she frowned and silently began to get out from under the bike*» [Nestaiko 1983, с. 468];

«*Добре, що хоч віджнивуватися до дощів устигли*» [Нестайко 1983, с. 466]. «*It's good that at least we managed to reap the rains*» [Nestaiko 1983, с. 470];

«*Ну, та не це мене найбільш здивувало, а те, що я ніяк до амбразури дістатися не міг*» [Нестайко 1983, с. 472]. «*Well, that's not surprised me the most, but the fact that I couldn't get to the embrasure*» [Nestaiko 1983, с. 475];

«*Вона поспішала, поки я хворий, накататися досхочу*» [Нестайко 1983, с. 467]. «*She was in a hurry, while I was sick, to ride at my heart's content*» [Nestaiko 1983, с. 472].

Виділені слова мають закінчення *-тися*, що саме вказує на зворотну форму дієслова. Слід розібрати ці слова згідно вираженням різних відношень дії до суб'єкта та об'єкта.

- Дієслова «підвестися», «вибратися» та «накататися» відносяться до непрямо-зворотних дієслів, так як вказують на дію, яка здійснюється за власними інтересами.

- Дієслово «хвилюватися» відноситься до загально-зворотних дієслів, тому що позначає внутрішній стан людини.

- Дієслово «віджнивуватися» відноситься до взаємно-зворотних дієслів, тобто дія, яка виконується кількома особами, які є суб'єктом та об'єктом. До речі, дане слово також являється меліоричним.

Тож, евфемізація зазвичай стає джерелом синонімії, що сприяє збагаченню мови, а евфемізми присутні у повсякденному житті. Аналіз показав, що головна функція евфемізмів - це «замаскувати» явище, яке має негативну оцінку, що тим самим пом'якшує заборонені слова або жаргонізми, що визначено релігійними, політичними, етнічними та естетичними чинниками.

2.3. Засоби вираження інклюзивності

В англomовних текстах особливістю категорії інклюзивності є використання «ланцюжків» мовних засобів інклюзивної семантики. Під цим терміном мається на увазі низка мовних засобів інклюзивної семантики, які вживаються в одному реченні. Досліджуючи матеріал, розглядалися такі типи «ланцюжків»:

- Експліцитні + експліцитні засоби вираження інклюзивності (ланцюжок однієї й тієї ж мовної одиниці).

Розглянемо наступний приклад: *«Проте діда не видно. І поки ми працюємо (а справа це довга й нудна), я вас познайомлю з моїм другом»*

[Нестайко 1983, с. 2]; «*However, the old man was nowhere in sight, and so I'll intro duce you to my friend while we're digging away (and what a hard, boring and disgusting job it is)* » [Nestaiko 1983, с. 8].

В даному реченні ціле складається із частин та частини складаються у ціле. Вживаються різні лексичні одиниці, які вказують на інклюзивність, але відносяться до одного підтипу, тобто ціле складається з частин.

Наступний приклад мовних одиниць інклюзивної семантики відноситься до різних функціональних підтипів, але означає, що ціле також складається з частин:

«*Але який це був розрив! Він йшов від самого верху до самого низу (з еластичним поясом), мені було так соромно, що я міг голосити, і я з ганьбою спустився вниз*» [Нестайко 1983, с. 98];

«*But what a rip that was! It ran from the very top to the very bottom (including the elastic waistband) I was so ashamed I could've wailed, and I climbed down in disgrace*» [Nestaiko 1983, с. 102].

У цьому прикладі мовні одиниці інклюзивної семантики відносяться до різних функціональних підтипів (wailed- частковий перелік), (was so ashamed - ціле та його частини) але передають одне й те саме значення.

Мовні одиниці інклюзивної семантики, які відносяться до різних експліцитних підтипів та позначають процес формування цілого. Розглянемо приклад:

«*I was unable to contain my wrath and shouted: 'Stop singing!'*» [Nestaiko 1983, с. 207].

«*Я не міг стримати свого гніву і крикнув: «Годі співати!»*» [Нестайко 1983, с. 204].

Дане речення з двох частин формує одне ціле, хоча за своїм складом має певну кількість частин.

- Напівімпліцитні + напівімпліцитні засоби вираження інклюзивності:

«*I was afraid he'd burst out crying right there and then*» [Nestaiko 1983, с. 102].

«*Я боявся, що вона тут же розплакалася*» [Нестайко 1983, с. 98].

- Імпліцитні + напівімпліцитні засоби вираження імпліцитності:

«*There's going to be a big change in our lives soon*» [Nestaiko 1983, с. 102].

«*Незабаром у нашому житті відбудуться великі зміни*» [Нестайко 1983, с. 98].

Ці приклади мають напівімпліцитний маркер *there + to be + Approximator*, що вказує на те, що текст має декілька частин. В першому реченні перекладач називає частину яка відноситься до цілого і одразу пояснює цю частину використовуючи маркер *then*.

- Вживання коректних займенників *his/her*:

«*His arms, legs, shoulders, chest and back were all covered with red hair that was as stiff as bristles. There were even tufts of hair growing out of his ears (we wondered how any sounds could get through that dense growth). There was hair growing out of his nostrils, and hair on the bridge of his nose, and even on the tip of it, too*» [Nestaiko 1983, с. 87].

«*Руки, ноги, плечі, груди, спина – все-все було вкрите густим рудим волоссям, грубим, як дріт. Навіть у вухах було напхано того волосся, й стирчало воно, як клоччя (дивно було, як доходили до Книша звуки, не заплутуючись у тому клоччі). І з носа стирчало теж, і на перенісці росло, і навіть на кінчику носа*» [Нестайко 1983, с. 83].

Отже, узагальнюючи інформацію вище, можна сказати, що інклюзивність впливає на збереження смислу тексту. Дослідивши лінгвокультурні ознаки категорії інклюзивності в українсько-англійському художньому тексті можна виділити такі особливості: використання коректних займенників (*his/her*) та ряд ланцюжків інклюзивної семантики. Виділяються такі типи ланцюжків: експліцитні + експліцитні, напівімпліцитні + напівімпліцитні, імпліцитні + напівімпліцитні засоби вираження інклюзивності у імпліцитному тексті.

2.4. Відтворення імпліцитності через комічність вимови твору

У творі “Тореадори з Васюківки” відтворюються три види комічної вимови слів - це перекручення, що відтворюється артикуляційними вадами героїв та другорядних персонажів, тобто вимова виразів з граматичними та фонетичними помилками; цілеспрямоване перекручення, для емоційної та культурологічної забарвленості; спотворення через вимову російською мовою та діалект. Наприклад: *«Опозогив! – Вона букву «р» не вимовляє. – Маму-депутата на все село опозогив. Загаза чогтова!»* [Нестайко 1983, с. 6]; *«Любий бгатику!»* Вона ніколи мене так не називала. Вона завжди казала на мене *«загаза чогтова»*, *«так тобі й тгеба»*, *«щоб ти гозбив свою погану могду...»* і раптом – *«любий бгатику!»* [Нестайко 1983, с. 460]. Такою конструкцією автор вказує на вікові особливості персонажа, а саме, дитяча етимологія- шепелявість, картавість та інші дефекти у мовленні дітей.

Прикладами спотворення через використання іншої мови можуть бути: *«Гражданє пасажери! Бігти по ескалатору не дозволяється! Сідати не дозволяється! Ставити речі не дозволяється!..»* [Нестайко 1983, с. 25]; *«Та потрібна вона мені! Та триста лет!»* [Нестайко 1983, с. 368]; *«На який-небудь безлюдний, необітаємий острів»* [Нестайко 1983, с. 102].

До діалектної вимови слів можна віднести такі приклади з твору: *«Добре поставленим базарним голосом Книшиха вигукує: – А кому льобулі. Кому льобулі? Двадцять копійок пучечок! Кому льобулі? Чиста льобуля!»* [Нестайко 1983, с. 132]; *«О господи! Таке ружйю! Таке ружйю!»* [Нестайко 1983, с. 39]; *«Ви злазите з поїзда, заносите свої "чамайдани" в хату, і ноги механічно самі несуть вас на Хрещатик, навіть не питаючи вашого дозволу і бажання»* [Нестайко 1983, с. 184].

В. Нестайко використовує іменники з іншої мови, які у творі стоять у неправильній граматичній формі, що саме й створює комічну ситуацію.

Також, використання омонімів та підбір співзвучних слів з гумористичної точки зору відтворює цікаву гру слів, що можна побачити на прикладах :

«Скоро вашому Шапці дадуть по ш-шапці. Ги-ги ик!» [Нестайко 1983, с. 184]; «- А чого він Будка? Таке якесь ім'я... – поцікавився я. – То його по-вуличному так. Бачили, яка в нього пика? Справжня будка» [Нестайко 1983, с. 200]; «*I не люблю, коли мене Павликом називають! Павлик-равлик!..*» [Нестайко 1983, с. 220].

Гумористичне порівняння таких зворотів відбувається через лексичне значення слів, які утворюють їх. Основним конструктивним зворотом є повнозначне слово та порівняльний сполучник. У творі, сполучники вказують на дві функції порівняльного звороту:

- Власне-порівняльна функція, яка відтворюється за допомогою сполучника «як». Наприклад:

«Сараїв було багато, одні двоповерхові, з дерев'яними сходами і вузьким містком уздовж другого поверху - як на пароплаві, інші - низькі, приземкуваті» [Нестайко 1983, с. 229]; «*There were many barns, some two-story, with wooden stairs and a narrow bridge along the second floor - like a steamer, others - low, low-lying*» [Nestaiko 1983, с. 231].

«Але я глянув на Яву - очі його горіли майже таким самим зеленим вогнем, як у тих котів, що ховалися між сараями» [Нестайко 1983, с. 230]; «*I looked at Java - his eyes burned with almost the same green light as those cats hiding among the barns*» [Nestaiko 1983, с. 233].

- Порівняльний зворот, що відтворюється за допомогою дієслівного присудка. Наприклад:

«Вона ходила, як цариця, і ніхто не одважувався наблизитись до неї. У відповідь на несміливі залицяння вона тільки сміялася» [Нестайко 1983, с. 488]. «*She walked like a queen, and no one dared to approach her. She just laughed in response to the timid courtship*» [Nestaiko 1983, с. 490].

- Власне фразеологізми:

«Я - Ваня», а вийшло «Ява», чи то «Іван» у нього так прозвучало (бо насправді його Іваном звати), але причепилось оте «Ява» до нього, як реп'ях до собачого хвоста» [Нестайко 1983, с. 3]; «You're probably wondering what sort of a name that is, I mean Java. Well, it was like this. When he was little, not even a year old, that's what he called himself» [Nestaiko 1983, с. 9];

«Преш, як німий до суду. Людей з ніг збиваєш» [Нестайко 1983, с. 127]. «You are going as dumb to court. It knocks people off their feet» [Nestaiko 1983, с. 132].

Порівняльний зворот другорядного члена речення за допомогою сполучника «мов» та «наче»:

«Ми стали і вирячилися на Ігоря, мов барани» [Нестайко 1983, с. 137]. «We stood up and yelled at Igor like sheep» [Nestaiko 1983, с. 140];

«Ми стояли червоні, мов два помідори» [Нестайко 1983, с. 156]. «We stood red as two tomatoes» [Nestaiko 1983, с. 158];

«І тут, наче кийком по голові, стукнула мене думка: «Леле! У мене ж грошей ні копійки» [Нестайко 1983, с. 157]. «And then, like a stick on my head, the thought struck me: "Wow! I don't have money» [Nestaiko 1983, с. 159].

«Ще й харчів напакувала повнісіньку торбу – наче я на місяць мандрувати їду» [Нестайко 1983, с. 158]. «I also packed a bag full of food, as if I were going to travel for a month» [Nestaiko 1983, с. 162].

- Стійкі спокуси: «Тікати нікуди. Так і залякли ми, присівши, – мов курчата перед шулікою» [Нестайко 1983, с. 10]. «We sat back comfortably and began going over the details» [Nestaiko 1983, с. 11].

«Закректав я з усіх сил, – от-от жили, як струни, з дзенькотом полопаються, – і з колодязя, мов бульба з носа, повільно з'явилася Явина голова» [Нестайко 1983, с. 14]. «I squeaked with all my might - they were about to live like strings, with a clang - and from the well, like a potato from the nose, Java's head slowly appeared» [Nestaiko 1983, с. 17].

- Перенесення: «Але, друзі мої дорогі, доведеться відкласти це на завтра... Оці дві пані, - він показав на свої ноги, - дуже в мене примхливі.

Відмовляються багато ходити, хоч ти їх ріж! Особливо оця - Ліва Максимівна. Ще з Правою Максимівною можна якось домовитися» [Нестайко 1983, с. 238]. *«I will have to postpone it until tomorrow... These two ladies, «he pointed to his feet», are very capricious to me. They refuse to walk a lot, even though you cut them»* [Nestaiko 1983, с. 231].

В. Нестайко використовував порівняльні звороти, які існують у реальному житті в українських народних традиціях, коли порівняння - це один з найпоширеніших форм. Тобто, автор використовує різноманітні засоби для відтворення комічних ситуацій, вживає власні та загальні назви, використовує метод порушення морфологічної норми, гру слів, порівняльні звороти та перенесення.

Відомо, що іронія являється ще одним із засобів творення комічного, яка також є імпліцитним засобом творення. У теоретичній частині цієї дипломної роботи вже було розглянуто, що іронія - це передача протилежного слова у його буквальному значенні. У творі «Тореадори з Васюківки» до іронії відноситься такий приклад:

«Ця її спритність тільки дратувала мене. Таке потворне катання було, на мою думку, образою для велосипеда» [Нестайко 1983, с. 462].

«This dexterity of hers only irritated me. Such ugly riding was, in my opinion, an insult to the bike» [Nestaiko 1983, с. 467].

Автор використав іронію, щоб показати контраст між тим, чим насправді здаються ті чи інші речі (в даному випадку це гра зі словом «велосипед») і чим вони насправді є. Можна зробити висновок, що саме цей спосіб є ситуативною іронією. Тобто, реальний перебіг подій суперечить очікуваному результату.

Ще один спосіб, який базується на приховуванні реальних осіб або явищ під конкретним художнім образом та має характерні ознаки прихованого - це алегорія. *«Треба, щоб усі про нас так говорили. Треба, щоб слава про нас гриміла на всю Васюківку, як радіо на Перше травня»* [Нестайко 1983, с. 4]. *«Our fame to ring out all through the village»* [Nestaiko 1983, с. 9].

Відбувається розгорнуте ототоження предмету за допомогою натяку, але прямий сенс контексту не втрачається а доповнюється через переносне тлумачення.

Що відноситься до контекстуально синонімічного увиразнення мовлення, то у творі, автор використовує такий засіб як перифраз, тобто застосовує форму описового словесного звороту, який вказує на предмет та виділяє другорядні ознаки. Приклад: *«зривщики дисципліни»* – так називали себе головні герої твору «Тореадори з Васюківки», хоча були звичайними школярами-підлітками. Перифраза у даному випадку використовується як стилістичний прийом з метою підсилення виразності висловлювання та надавання більшого впливу на читача. Автор використовує перифраз як елемент певної загадки, яку можна розгадати зрозумівши контекст.

Окремим засобом творення імпліцитності у художньому творі В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» варто виділити метафору. Такими прикладами можуть бути вирази:

«Ех, краще б він нам вуха нам'яв!» [Нестайко 1983, с.168]; *«Все, що було на дорозі поганого, ми, качаючись, підібрали на свої штани і сорочки»* [Нестайко 1983, с. 6]; *«Репаяються смугасті бомби, летять врізнобіч осколки і шрапнель. – чорні слизькі "сємочки", ллється червона кавунова кров»* [Нестайко 1983, с. 74].

Дані вираження можна віднести до образної загальномовної метафори, тому що у реченнях немає слів «немов», «як» та «начебто», які вказують на порівняння об'єктів. Автор навмисно вживає слова у їх непрямому значенні, для виразності тексту, що характерне для художнього жанру.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, щодо використання імпліцитної та експліцитної текстової категорії у аналізованому творі Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». Дослідивши дефініції даних термінів стало зрозуміло, що імпліцитне явище тісно пов'язане з експліцитним, і водночас вони є зовсім протилежним один одному. Є

зрозумілим те, що імпліцитність має прихований характер, який свідчить про те, що саме автор має на увазі, а про що натякає.

Використання експліцитності тісно пов'язане з будовою та граматичною функцією речення. У перекладі тексту оригіналу чітко простежується безособова форма дієслова, така частина мови як дієприкметник та дієприслівник. Вони можуть стояти як в активному так і в пасивному стані. Що стосується відтворення експліцитності в українському реченні, то вона виражається за допомогою дієприкметникового звороту та різноманітних видів граматичних трансформацій.

Отже, у художньому тексті, вираження імпліцитної інформації відбувається за допомогою вживання метафори, синекдохи, іронії, евфемізмів, літоти та антифрази. Таке вживання збільшує насиченість тексту, що, до того ж, не призводить до збільшення формального обсягу.

У художньому тексті, імпліцитне та експліцитне комбінується та накладається одне на одне, що саме перетворює текст в одне ціле. Поєднання імпліцитної та експліцитної інформації зближує читача до адекватного розуміння комунікативних смислів автора проаналізованого матеріалу.

Категорія імпліцитного як спосіб вираження думки завжди спирається на експліцитну категорію, що відбувається в момент когнітивних процесів. У проаналізованих прикладах вище явно простежується, що імпліцитне проявляється першою чергою домисленням, а також різними прийомами виявлення, такі як: іронія, метафора та метонімія, алегорія та порівняння.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПРИЙОМИ ІМПЛІКАЦІЇ ТА ЕКСПЛІКАЦІЇ ЯК СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ПЕРЕКОДУВАННЯ СМИСЛІВ

Переклад інколи трактується як передача сенсу висловлення однією мовою засобами іншої. Ця точка зору є логічною, і, так чи інакше, підтримується представниками будь-якого напрямку перекладознавчих студій. Однак їхній багатоаспектний об'єкт включає не лише сам процес перекладу, але й процес перекодування смислів, та виокремлення остаточних критеріїв визначення правильності перекладу як процесу збереження адекватності та еквівалентності тексту перекладу.

Серед прийомів перекладознавчої науки, які залишаються остаточно невизначеними, є імплікація [з англ. *implicitness and implication*] та експлікація [*explicitness and explication*]. Імпліцитність – це невербалізована інформація, за допомогою якої, адресат може зробити висновок [Becher 2011, с. 18]. Немає значення, чи дійсно адресат може зробити висновок про невербалізовану інформацію, чи висновок невдалий – що, очевидно, іноді трапляється в розмові. [Becher 2011, с. 18]. Експлікацію розуміють як тлумачення або передачу імпліцитних смислів оригіналу або імплікатур у тексті перекладу, іншими словами, це прийом протилежний імплікації. Але невирішеною проблемою залишаються критерії інформації, яку можна експлікувати чи імплікувати.

Завданням цієї розвідки бачимо спробу пояснити механізм дії перекладача щодо імплікації та експлікації, виокремлюючи одиниці перекладу (певний зміст), які можна додавати чи вилучати. За словами Л. Черноватого, імплікатури (а отже і експлікатури), які потрібно пояснювати чи вилучати, можуть маркуватися на різних рівнях – граматичному, лексичному, стилістичному [Черноватий 2011, с. 357] При цьому залучається більший контекст, ніж складові речення. Визначаючи одиницю перекладу, яка буде

аналізуватися, погоджуємося з більшістю перекладачів, які зазначають, що вона може бути будь-якою одиницею тексту, як як є певним цілим з точки зору смислу і потребує перекладацьких операцій [Черноватий 2011, с. 174]. Отже, одиницею перекладу може бути слово, словосполучення, підрядне або головне речення, чи уривок тексту. Потрібно враховувати також контекст і вузький (текст повісті) і широкий (фонові знання), за допомогою яких можна правильно зрозуміти задум автора.

В дослідницькому розділі даної роботи розглядається повість Всеволода Нестайко «Тореадори з Васюківки» (1972) та її англomовний переклад, що належать перу видатної перекладачки Фаїни Олександрівни Саласко (Фаїна Глаголева) 1928 року народження. У дитинстві вона жила в США, а з 1980 року – у Москві. Переклала, в основному, з російської на англійську мову більш ніж сто прозових та віршованих книг таких авторів як: Л.Лагін, А.Грін, В.Катаєва, Ю.Коваль, А.Купрін, Ю.Олеша, Е.Шварц, М.Горький, А.Барто, Л.Касіль, З.Воскресенська. Ф. Саласко зайняла почесний список Міжнародної ради за дитячу книгу (СССР - Росія) / IBBY Honour List 1984.

3.1. Прийоми експлікації як контекстуальної конкретизації

Під експлікацією розуміється введення в переклад речення додаткових формальних засобів вираження смислових зв'язків, які функціонують лише в глибинній структурі речення мови оригіналу [Левицька 1963]. Також, під експлікацією розуміється контекстуальна конкретизація, тобто вербалізація імпліцитних ситуацій [Ковальова 2000].

Таким чином, перекладач при відображенні тексту оригіналу українською мовою користується такими операціями як: **додавання, конкретизація, генералізація, смисловий розвиток, описовий переклад** тощо. Розглядаючи текстові перетворення, якими користується перекладач при перекладі, можна сказати, що додавання чи вилучення слів або

словосполучень означає, що перекладач має право вводити або виводити окремі одиниці тексту для втілення адекватного варіанту тексту на ту мову, якою відтворюється іншомовний еквівалент.

Говорячи про прийоми конкретизації та генералізації, то можна ототожнити, що прийом конкретизації - це заміна слова або словосполучення з більш широким значенням на слово з більш вузьким значенням. Прийом конкретизації можна віднести до імплікації, у той час як генералізація відноситься до експлікації.

Під генералізацією розуміється протиставлення конкретизації, тобто заміна часткового на загальне. Прикладом генералізації можна навести таке словосполучення: «Учні, що були не на машині» [Нестайко 1983, с. 20], у перекладі простежується, що слово *учні* відтворюється як «*Students who were not in the car*» [Nestaiko 1983, с. 24].

Будь яка лексична трансформація потребує від перекладача міри та знання тексту, що перекладається.

Приклад генералізації: «Добре пішла у нас також пісня «Раскинулось море широко» Особливо виходив куплет «Напрасно старушка ждет сына домой» [Нестайко 1983, с. 97] та його переклад «We bawled those «Oh's» as if someone was knifing us and also did very well on a song entitled «Vast Is the Sea», and especially on the stanza beginning with the line: «vain does the mother await her young son» [Nestaiko 1983, с. 47].

У даному прикладі генералізація була використана згідно стилістичним нормам. Відомо, що англійські слова часто мають абстрактний характер. Але, зауважується, що генералізація у перекладі може викликати спотворення тексту й смислу загалом. Прийом генералізації можна віднести до імплікації. Також, у цьому ж реченні можна побачити такий метод як додавання та вилучення, що вже розглядалися вище. Про це свідчить наявність додаткових слів типу «young» та вилучення лексеми в назві пісні «Раскинулось море широко» на «Vast Is the Sea», що перекладається як «безмежне море». Даний

прийом перекладача вважається адекватним, тому що смисл речення залишився зрозумілим.

Трансформації, які розглядаються у роботі це - смисловий розвиток та описовий переклад. Прийом смислового розвитку означає заміну словникового відповідника на контекстуальний у перекладі. До цієї трансформації можна віднести також метафоричні та метонімічні заміни. Наведемо ще один приклад фразеологізму як одиниці перекладу:

«Раз у раз злодійкувато озираємося – чи не заскочить нас зненацька дід, щоб нам'яти вуха» [Нестайко 1983, с. 2].

«We sighed and began filling in the subway, glancing over our shoulders every now and then to make sure the old man hadn't suddenly come back to fight us, even though he said he wouldn't touch us till we'd done the job» [Nestaiko 1983, с. 8].

Перекладач вдався до генералізації використовуючи слово «fight» при перекладі фразеологізму «нам'яти вуха», що означає «покарати, набити когонебудь за провину». До смислового розвитку можна віднести таке речення *«Та ми ж не хотіли. Ми ж хотіли метро. Таке, як у Києві»* [Нестайко 1983, с. 2]. *«It was an accident. We wanted it to be a subway. Like the one in Kiev»* [Nestaiko 1983, с. 8]. У перекладі був використаний вираз «it was an accident», що перекладається як «нещасний випадок». Смилова структура речення не була змінена, а перекладач дотримувався контексту.

«Через годину, захекавшись, я сказав:

- Якась дровиняка, а не корова» [Нестайко 1983, с. 8].

«An hour later, by which time I was completely out of breath, I said,

- She's no cow, she's a hunk of beef» [Nestaiko 1983, с. 11].

Слово «захекавшись» перекладено методом описового перекладу «I was completely out of breath», також, слово «дровиняка» перекладено за допомогою іншомовного еквівалента «a hunk of beef». If you refer to a man as a hunk, you mean that he is big, strong.

Розглянемо ще один приклад:

«Отож ми з ним піймали в лісі пугутькало і випустили в клубі під час лекції на тему « Виховання дітей у сім'ї» [Нестайко 1983, с. 4].

«We cought an owl in the woods and let it out in the community centre during a lecture entitled «The children in the family» [Nestaiko 1983, с. 10].

Відмічається, що в реченні перекладу використана генералізація, українське слово «пугутькало» у перекладі замінили на слово прямого значення «an owl», який має визначення «сова». Також, у даному прикладі присутнє вилучення, адже у перекладі відсутнє слово «виховання», але на зміст речення, вилучення даного слова не вплинуло.

Розглянемо ще один приклад:

«Ще не скінчили, анциболотники?» [Нестайко 1983, с. 10],

«No done yet, you scoundrels?» [Nestaiko 1983, с. 11].

«Анциболотник» в українській міфології - демон, що живе на болотах, головний болотний чорт. Часто використовується як лайливе слово [Словник]. У перекладі використано слово «scoundrels», що має значення «негідники».

Наступним видом експлікації розглянемо категорію валентності. У теоретичному підрозділі вже було дано визначення даного терміну у лінгвістиці. Валентність – це властивість певних рядів слів приєднувати собі інші слова. У проаналізованому матеріалі валентність визначається як синтаксична потенція мовної одиниці, яка полягає у прирощенні додаткових значень.

Розглянемо експлікативну валентність у наступних прикладах:

«Втру маку – тиждень чухатимешся !» [Нестайко 1983, с. 1];

«I'll paddle you so hard you won't sit down for a week» [Nestaiko 1983, с.7].

В перекладі даного речення використовується прийом генералізації, що трішки підвищує рівень експлікативної валентності, але при цьому ситуативна валентність збережена. Недостатність інформації може відчуватись читачем, який знаходиться над комунікативною ситуацією.

Наступний приклад:

«А ти сам ніколи не порушував обіцянок ?» [Нестайко 1983, с. 87];

«And you've broken promises yourself» [Nestaiko 1983, с. 89].

У даній репліці відбувається граматична трансформація при перекладі, речення набуває стверджувальної форми, яка ховає скритий натяк. Таким чином, вираз являється непрямим мовним актом, тобто експлікативною валентністю. Варто привернути увагу, що в даному прикладі присутня висока експлікативна валентність розміщується в діалозі, а це означає, що вона бере участь у конструюванні висловлювання тексту між героями, а не між автором та читачем.

З цього погляду, визначається, що не всі повнозначні слова мають валентність, а лише ті, яка самі собою створюють відчуття недомовленості та неповноти висловлювання, та через це вимагають доповнення.

Отже, одним із найпоширеніших способів відтворення адекватного перекладу є експлікація. Якщо все ж таки було прийняте рішення використовувати експлікацію при перекладі, перше завдання перекладача - це визначитись зі способом її передачі у тексті, який перекладається. Аналізуючи способи передачі експліцитності, можна сказати, що описовий переклад та генералізація використовуються найчастіше у художній літературі. Головною метою перекладача у роботі з перекладом є правильне використання будь-якого прийому, що в свою чергу вимагає не лише мовознавчих, але й наукових та технічних знань.

3.2. Граматичні прийоми реалізації експлікації

Експлікація, на відміну від імплікації, має зв'язок не з засобами вираження, а з конструкцією та перебудовою синтаксичної структури речення. У аналізованому творі можна виділити такі граматичні трансформації: синтаксичні ототожнення, тобто дослівний переклад; об'єднання речень; членування; граматичні заміни.

До синтаксичного порівняння можна віднести такі приклади:

«Ви, звичайно, знаєте, що є такий острів – Ява» [Нестайко 1983, с. 2].
 «You certainly know there's an island named Java» [Nestaiko 1983, с. 9];

«Батько на скрипці грає» [Нестайко 1983, с. 9]. «His father plays the fiddle» [Nestaiko 1983, с. 3];

«Ти чув, як дід Салимон учора біля сільмагу казав?» [Нестайко 1983, с. 3]. «Did you hear what Grandpa Salivon said outside the store yesterday?» [Nestaiko 1983, с. 10].

У мові оригіналу та мові перекладу є паралельні синтаксичні структури, тому при перекладі цього речення на іншу мову перекладач зберіг синтаксичну структуру оригіналу та залишив ту ж саму структуру у мові перекладу.

Наступний спосіб перекладу, при якому, в оригіналі тексту семантична структура змінюється на декілька предикативних структур у перекладеному тексті.

Приклади членування: «Якось Ява з Яришкою, сестричкою меншою, посварився і при всіх плескачів їй надавав» [Нестайко 1983, с. 3]. «One day Java had a fight with his kid sister Irina. He hit her in public, but instead of bawling she suddenly began to shout» [Nestaiko 1983, с. 10]., с. 9]. Дана трансформація змінила складне речення з тексту оригіналу у два самостійних речення в тексті перекладу.

Об'єднання речень: «Та то лише раз таке було. А взагалі характер у Яви ого-го! Сталь, а не характер. Таких на мільйон лише один буває» [Нестайко 1983, с. 3]. «Actually, that only happened once, because Java's a rare person because he's made of steel, he's one in a million» [Nestaiko 1983, с. 9];

«Такого шелесту наробила – Ява не знав, куди й очі подіти. Стояв-стояв, червоний мов рак, а тоді як дав дриза – тільки п'ятами залопотів» [Нестайко 1983, с. 3]; «She made so much noise that Java didn't know what to do. He stood there for a while, and his face was as red as a beet, and then he tore off down the street» [Nestaiko 1983, с. 9].

Перекладач використав такий спосіб, в якому навпаки, при перекладі структура речення з'єднується з двох простих речень в одне ціле, тоді як речення з оригіналу мають різні структури.

Щодо граматичної заміни, то можна розглянути такі приклади: «*Ну, так Ява – це не острів. Ява – це мій найкращий друг і напарник. Ява Рень*» [Нестайко 1983, с. 3]. «*I want you to know that Java isn't an island. Java is my best friend. His name is Java Ren*» [Nestaiko 1983, с. 9];

«*Мабуть, вам дивно, що то за ім'я таке – Ява?* » [Нестайко 1983, с. 3]. «*You're probably wondering what sort of a name that is, I mean Java*» [Nestaiko 1983, с. 9]. Тобто, граматична одиниця мови оригіналу змінює граматичне значення у перекладі. Використання граматичної заміни у перекладі треба для більш коректної деталізації дії, на момент читання іноземною мовою для реципієнта. «*Він погано плаває*» [Нестайко 1983, с. 12]. «*He is a poor swimmer*» [Nestaiko 1983, с. 13]. У цьому реченні простежується заміна частини мови, що також є дуже поширеним видом граматичної заміни.

Речення в перекладі може змінюватись зі складного у просте: «*Діду, – ще жалібніше повторює мій друг, – ви одійдіть за хату, ми виліземо. Бо ж ви битиметесь. – Вони ще мені умови ставлять, вишкварки! Ану вилазьте!* » [Нестайко 1983, с. 8]. «*You telling me what to do? I said come on out!* » [Nestaiko 1983, с. 10];

«*Ідіть, ідіть уже. Але знайте, ще раз щось таке – вуха пообриваю і свиням викину*» [Нестайко 1983, с. 11]. «*But don't you forget that if I ever catch you at any mischief again I'll whack your ears off and toss them to the pigs!*» [Nestaiko 1983, с. 17]. Останній приклад є експліцитним реченням, яке виражене граматичною конструкцією *Participle I*, що вказує на дію, яка відбудеться стовідсотково.

Також, головне речення може змінюватись на підрядне речення та навпаки: «*Ми вже підкопалися майже до половини свинарника, і раптом непередбачена катастрофа!*» [Нестайко 1983, с. 2]. «*We'd tunnelled nearly*

half-way under the pigsty when catastrophe had struck: the darn sow Manuna had come crashing down into the tunnel» [Nestaiko 1983, с. 8].

Тож, можна зробити висновок, що при перекладі з української на англійську мову, речення не зберігає свою граматичну конструкцію, тому, використання граматичних трансформацій допомагає створити точний еквівалент, не втрачаючи смислу тексту.

Дієприкметниковий зворот виконує роль поширеного означення у реченні, тобто, це дієприкметник із залежними від нього словами. Можна навести такі приклади дієприкметникового звороту:

«*Ми так і застигли з роззявленими ротами*» [Нестайко 1983, с. 18]; «*and we froze with our mouths opened*» [Nestaiko 1983, с. 21].

«*З вікон, здивовано позираючи на годинники, виглядали вчителі*» [Нестайко 1983, с. 18]; «*From the windows, looking at the clock in surprise, the teachers looked out*» [Nestaiko 1983, с. 21].

«*Скуйовджені й пожмакані вилізли ми з-під стільців*» [Нестайко 1983, с. 18]; «*We crumpled got out from under the chairs*» » [Nestaiko 1983, с. 21].

У першому й третьому реченні дієприкметниковий зворот стоїть перед означуваним словом, тобто комами не виділяється. А в другому реченні, дієприкметниковий зворот стоїть після означуваного слова, тому він виділений комою.

Дієприкметник пасивного стану минулого часу також зустрічається у аналізованому матеріалі, його можна виділити з допомогою закінчення *-но;-то;-ний*. Наприклад:

«*Ненароком навалилися ми на сніп, тонка шпигатина, якою він був зв'язаний, враз лопнула і... Наче бомба розірвалася в магазині*» [Нестайко 1983, с. 26];

«*Поруч – одягнений Книш*» [Нестайко 1983, с. 34]; «*Ліворуч – колодязь, білими кахлями обкладений, як амбулаторія*» [Нестайко 1983, с. 45];

«*З-за очерету вже чути пискляві голоси дівчат і роблений (наче в нього галушка в роті) Бардадимів басок*» [Нестайко 1983, с. 50];

«Захеканий, скуповджений, мокрий, весь у болоті з ніг до голови» [Нестайко 1983, с. 61];

«Я стояв, обкладений кавунами, не в змозі ворухнути ні ногою, ні рукою і дивився, як до мене, розмахуючи кийком, біг дід Салимон» [Нестайко 1983, с. 78].

Як можна побачити у прикладах, дієприслівники дуже близькі до дієслова та прикметника, що саме і говорить назва терміну. Відомо, що дієприкметники мають ознаки дієслова, такі як: час; вид та залежні слова, які можуть виражатись займенником, іменником або числівником. Також, дієприкметник має ознаки прикметника, тобто, також змінюється за числами, відмінками та родами. Дієприкметник узгоджується з іменником.

Речення, які наведені у прикладах відносяться до активного та пасивного стану. Слова «зв'язаний», «обкладений», «роблений» вказують на пасивний стан дієприкметника, тобто вказують на дію, яку виконує інший предмет.

Речення, які відносяться до активного стану: «скуповджений», «захеканий», «одягнений» означають активний стан дії, тобто дію виконують самостійно.

Говорячи про дієприкметниковий зворот в англійській мові, то вони також мають активний та пасивний стан. Вони називаються *Participle I* та *Participle II*. У аналізованому матеріалі можна навести такі приклади:

«*You telling me what to do?* » [Nestaiko 1983, с. 8];

«*We sat back comfortably and began going over the details*» [Nestaiko 1983, с. 11];

«*The cows ambled along, swishing their tails lazily, never suspecting that this was a historic day in their lives*» [Nestaiko 1983, с. 12];

«*We began sucking the mints, drawing out the pleasure, but a few minutes later not even a taste remained in our mouths*» [Nestaiko 1983, с. 48];

«*Our brains were buzzing like electronic calculators, doing a million operations a second, but all we came up with was a silly little lie about having been had*

a bet to see who could climb a rope to the balcony the fastest» [Nestaiko 1983, с. 275].

Можна відмітити, що останнє речення має доконаний дієприкметник активного стану, який називається *Perfect Participle I*.

Усі інші речення вище мають дієприкметникові звороти, які називаються *Indefinite Participle I*, що означає – дія відбувається одночасно з іншою дією. Також, ці дієприкметники вказують на дію, яка не залежить від конкретного часу.

Приклади дієприкметників пасивного стану в англійському перекладі твору «Тореадори з Васюківки»:

«Now we were fully equipped» [Nestaiko 1983, с. 13];

«Every one else was excited about having been promoted to the sixth grade, while all he had to look forward to was a re-examinaion» [Nestaiko 1983, с. 30].

Причому, останнє речення має доконаний дієприкметник пасивного стану, що означає дію, яка відбувалась перед іншою дією, яка виражена дієсловом-присудком.

Таким чином, можна зробити висновок, що речення української та англійської мови мають однакове значення дієприкметника та дієприкметникового звороту, але різну будову речення. Різниця полягає в тому, що в українській мові дієприкметник відповідає дієприслівнику, а в англійській мові дієприкметник- це неособова форма дієслова, яка виражає особливості дієслова, прикметника та прислівника.

3.3. Прийоми імплікації

Існує протилежне поняття екслікації – імплікація. Не важко здогадатися, що імплікація передбачає трансформації, протилежні експлікації. Імплікація – це процес вилучення надлишкових лексичних одиниць оригінального тексту, зважаючи на особливості мови перекладу. Це призводить до зміни якісних та

кількісних показників тексту. Такі трансформації навіть можна вважати необхідними, якщо у мові перекладу не існує необхідного аналогу. Одиницею перекладу тут виступають: іронія, умовні речення, метафора, алюзія, евфемізми, а перекладацькими операціями є вилучення, стилістична нейтралізація та генералізація.

Текст, який має приховану інформацію потребує контекстного аналізу. Через це з'являється питання, як розпізнати та зрозуміти імпліцитну інформацію.

Існують різні типи організації тексту з імпліцитною інформацією. До них належить імплікація, лінгвістичне розуміння якої корелює з поширеним у логіці визначенням логічної операції, що формалізується як $A > B$, тобто A зумовлює B . У реальних текстових величинах можуть виражатися обидва компоненти: антецедент (попередній член) A та консеквент (наступний член) B чи лише консеквент [Арнольд 2004, с. 384]. Їх логічний зв'язці в звичайній мові найчастіше відповідає сполучник «якщо...то». Досліджуючи асиметричність складних речень в українській мові, можна їх характеризувати послідовно як імпліцитні. До них, наприклад належать складнопідрядні структури виявлені в аналізованому тексті українського письменника Всеволода Нестайко «Тореадори з Васюківки».

Розглянемо наступний приклад:

«— Якщо ви хочете відчувати одразу все своє тіло, з ніг до голови, як воно реагує на удари, то спробуйте поїхати по вибоїстій дорозі на вантажній машині, лежачи у кузові під стільцями» [Нестайко 1983, с. 21].

«— If you want to feel your whole body at once, from head to toe, how it reacts to blows, then try to go on a bumpy road in a truck, lying in the body under the chairs» [Nestaiko 1983, с. 26].

Зміст речення є цілком зрозумілим, опис не супроводжують формальні порушення, які відносяться до рівня структури речення, але цього не можна сказати про логіко-семантичні відношення. Відомо, що сполучник «якщо...то» виражає умовно-наслідкові відношення між

предикативними частинами у складно-підрядних реченнях. Поверхневою структурою цього речення є модель «Якщо А то Б». Семантично це двокомпонентна синтаксична конструкція, яка може бути виражена чотирьох компонентною складною структурою, моделлю якою є «Якщо А, то Б, що В, що Г», що відповідає формально перефразоване речення: «Якщо ви хочете відчувати відразу все своє тіло, то (що) їдьте по вибоїстій дорозі на вантажній машині, (що) лежачи у кузові під стільцями». Умовно-наслідкові відношення простежуються між складником А та складною змістовою структурою, яка містить імпліцитну та експліцитну частини. Сміслова еквівалентність між першим та другим висловленням не викликає сумнівів між носіями української мови. Розглянемо англomовний приклад: «*If you don't, I'll paddle you so hard you won't sit down for a week*» [Nestaiko 1983, с. 7]. «Втру маку – тиждень чухатимешся» [Нестайко 1983, с. 21]; «*But don't you forget that if I ever catch you at any mischief again I'll whack your ears off and toss them to the pigs!*» [Nestaiko 1983, с. 17]. «Але не забувай, що якщо я коли-небудь знову зловлю тебе на будь-якому пустоці, я відріжу тобі вуха і кину їх свиням» [Нестайко 1983, с. 13]. Тобто, для відтворення умовно-наслідкових відношень в англomовному тексті використовується конструкція умовних речень, яка називається *Conditionals*. У наведених прикладах вище використовується саме *Conditional I*, одна з функцій якого, вказує на час, коли саме відбувається дія.

Імплікація інколи може обумовлюватися наявністю в оригіналі назв різних відомих персонажів, різноманітних географічних та культурно-побутових реалій :

«— *He дрейф, Робінзоне, все буде гаразд, — бадьоро сказав я*» [Нестайко 1983, с. 116].

«— *No drift, Robinson, everything will be fine,» I said cheerfully*» [Nestaiko 1983, с. 121].

В англійській мові використовується більший ступінь систематизму ніж в українській, тому в англійських висловленнях інколи виявляється менша

кількість ситуативних ознак, а решта домислюється реципієнтом. Через це з'являється необхідність використання смислової конкретизації, що полягає в додатковому поясненні низки ознак ситуації, які в англійській мові залишаються імпліцитними. Розглянемо приклад:

« – *Контрибуція – анічичирк!*» [Нестайко 1983, с. 8].

« – *Contribution paid no attention to him!*» [Nestaiko 1983, с. 11].

У реченні імпліцитом виступає слово «анічичирк», що означає - «ні слова, ні звука» [Словник]. У даному випадку вираз вживаний для підсилення емоційності сказаного. Можна побачити як у перекладеному реченні відбулись зміни за допомогою вилучення та реконструкції. Це й вказує на те, що смислова конкретизація при перекладі на англійську мову потребує пояснення.

Наведемо таке речення:

«*Слухай, то, може, узяти просто корову? Бо, крім Петьки, справжніх биків у нас чортма, а корів скільки хочеш. Я ж не до цього вів...*» [Нестайко 1983, с. 5].

«*Listen, maybe we can use a cow? After all, there's no rule that says it's got to be a bull. That's not what I meant at all...*» [Nestaiko 1983, с. 6].

У даному прикладі, речення має заперечну структуру, а в перекладі смислове розкриття збільшується, адже репліка героя здається незавершеною через три крапки. Цей приклад представляє діалог між головними героями, які не могли зробити вибір щодо учасника тваринного забігу. Перекладач швидше за все вирішив передати словесну невпевненість героя використовуючи малоінформативний незакінчений вираз для активізації когнітивних процесів читача.

Розглянемо наступний приклад:

«*Такого шелесту наробила - Ява не знав, куди й очі подіти. Стояв – стояв, червоний мов рак, а тоді як дав дрiza – тільки п'ятами залопотав*» [Нестайко 1983, с. 19].

«She made so much noise that Java did not know what to do. He stood there for a while and his face was as red as a beet, and then he tore off down the street» [Nestaiko 1983, с. 20].

У цьому прикладі вираз «червоний мов рак» перекладається як «as red as a beet», що означає «почервоніти немов рак». Такі порівняння мають подібне конотативне значення, що свідчить про адекватний переклад експліцитного речення, використовуючи еквівалент фразеологізму у мові перекладу. Варіант перекладу, який обрав перекладач, зберігає семантичне значення. По-перше, в українській мові існує сталий вираз «почервоніти немов рак», який означає «засоромитись». Через що, в українського читача одразу виникає асоціація, зафіксована на мові. По-друге, експлікація допомагає вдаватися до менш прозорого розуміння цього речення, а це означає, що даний переклад є адекватним,

Розглянемо наступний приклад:

«Плескачів їй надавав» [Нестайко 1983, с. 3].

«Java had a fight with his kid sister Irina» [Nestaiko 1983, с. 4].

Цей приклад показує що переклад жаргонізмів відтворюється як стилістичне забарвлення у художньому тексті. В тексті оригіналу мається на увазі «когось, за щось сварити», перекладачем був підібраний нейтральний відповідник, який не має стилістичного забарвлення у тексті перекладу, уточнюючи, з ким виконується дія.

Наступний приклад демонструє застосування прийому вилучення:

«Ти чув, як дід Салимон учора біля сільмагу казав: «Ондо, каже, Ява і Павлуша пішли. От хлопці! Орли! Соколи! Гангстери, а не хлопці! Нема на них буцегарні» [Нестайко 1983, с. 4].

«Did you hear what Grandpa Salivon said outside the store yesterday? He said: «There's Java and Pavlik. They sure are a pair of comedians. First-class pirates, that's what. What they need is a good walloping!» [Nestaiko 1983, с. 10].

Стилістично забарвлена лексема «буцегарня», тобто «тюрма» вживається в значенні «управи на вас немає», а в тексті перекладу воно

редукується, проте його значення компенсується словом «walloping», що у контексті означає «дати прочухана».

Наведемо ще один приклад:

«Отож ми з ним піймали в лісі пугутькало і випустили в клубі під час лекції на тему «Виховання дітей у сім'ї» [Нестайко 1983, с.4],

«We caught an owl in the woods and let it out in the community centre during a lecture entitled «The Children in the Family» [Nestaiko 1983, с. 10].

У даному прикладі слово «пугутькало» у перекладі замінено на «an owl», що вказує на те, що в реченні відбулась генералізація слів. Дане речення також слугує прикладом, де застосовується вилучення, адже слово «виховання» відсутнє у перекладі.

Наведемо ще один приклад:

«Жора дуже балакучий. Весь час мекекече» [Нестайко 1983, с. 5].

«All he ever does is bleat» [Nestaiko 1983 с. 11].

У цьому реченні, слово «мекекече» у перекладі конкретизується словом «bleat», що означає «скиглити», а от перше речення взагалі вилучене з англomовного варіанту перекладу.

Наведемо ще один приклад:

«А Контрибуція – хоч би що, не звертала на нас аніякісінької уваги» [Нестайко 1983, с. 8]. «But Contribution refused to enter into battle» [Nestaiko 1983, с. 11]. У цьому реченні відбулася контекстуальна заміна.

Розглянемо ще один приклад:

«Він розмахнувся і дзибнув Контрибуцію ногою по губі» [Нестайко 1983 с. 9]. «And he kicked Contribution» [Nestaiko 1983, с. 12]. Стосовно цього речення, тут простежується вилучення цілих слів та контекстуальна заміна.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, щодо використання імпліцитної та експліцитної текстової категорії у аналізованому творі Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». Дослідивши дефініції даних термінів, стало зрозуміло, що імпліцитне явище тісно пов'язане з експліцитним, і водночас вони є зовсім протилежними один одному. Є

зрозумілим те, що імпліцитність має прихований характер, який свідчить про те, що саме автор має на увазі, а про що натякає.

Використання експліцитності тісно пов'язане з будовою та граматичною функцією речення. У перекладі тексту оригіналу чітко простежується безособова форма дієслова, така частина мови як дієприкметник та дієприслівник. Вони можуть стояти як в активному так і в пасивному стані. Що стосується відтворення експліцитності в українському реченні, то вона виражається за допомогою дієприкметникового звороту та різноманітних видів граматичних трансформацій.

Отже, у художньому тексті, вираження імпліцитної інформації відбувається за допомогою вживання метафори, синекдохи, іронії, евфемізмів, літоти та антифрази. Таке вживання збільшує насиченість тексту, що, до того ж, не призводить до збільшення формального обсягу.

У художньому тексті, імпліцитне та експліцитне комбінується та накладається одне на одне, що саме перетворює текст в одне ціле. Поєднання імпліцитної та експліцитної інформації зближує читача до адекватного розуміння комунікативних смислів автора проаналізованого матеріалу.

ВИСНОВКИ

Переклад художнього тексту – це майже написання нового твору. Ця робота вимагає якісних мовленнєвих знань та умінь. Крім того, перекладач повинен добре володіти інформацією щодо суспільства, історії та культури країни, на мову якої виконує переклад. Художній переклад сприяє комунікацій культур різних народів. Також, переклад художньої літератури завжди сприяє збагаченню рідної мови, адже завдяки ньому з'являються нові жанри та сюжети.

Художня література характеризується чіткою спрямованістю та трансформацією будь-яких мовних засобів, що посилює зображально-виражальні засоби, чим саме відтворює повний художній зміст, а також стильові характеристики мови.

Дослідження цієї роботи дало змогу дійти таких висновків:

- Основного завдання, якого перекладач має досягнути, це рівність комунікативного результату текстів оригіналу та перекладу, який може створюватись за допомогою великої кількості імпліцитних та експліцитних прийомів, що сприяють прагматичної адекватності тексту.

- Засоби відтворення імпліцитності – це конкретизація, що найчастіше зустрічається в англійських текстах перекладу, вилучення, реконструювання речення, метафоризація. Використовуються різні стилістичні забарвлення типу: жаргонізми та слова іншомовного походження.

Що стосується експлікативних засобів творення, до них відноситься будова речення та граматичні конструкції. Матеріалом дослідження слугував твір В. Нестайко «Тореадори з Васюківки», в якому було визначено велику кількість граматичних будов, таких як: дієприкметникові та дієприслівникові звороти; безособові форми дієслів, які поєднують в собі ознаки дієслова, прислівника, прикметника та сполучника, об'днання речень, членування, граматичні заміни та синтаксичні ототожнення відносяться як до оригіналу тексту, так і до його перекладу.

Неможливо вимагати від перекладу художнього твору стовідсоткової семантичної та граматичної структури тексту, а створення ширшого контексту неминуче. Що характерно, створення нового смислу одного й того ж аналізованого тексту також простежуються на лексичному, лексико-семантичному та граматичному рівнях. Це підштовхує на розуміння перекладу як «літературний винахід», у якому міститься дослідження перекладеного тексту за допомогою розуміння імпліцитної та експліцитної інформації.

Аналізуючи матеріал дослідження, була досліджена сутність понять «імпліцитність» та «експліцитність» тексту, а також були визначені основні відмінності між текстовою категорією імпліцитності та експліцитності.

У теоретичній частині були досліджені способи передачі експліцитної та експліцитної інформації у художньому тексті, а у дослідницькій частині були аналізовані приклади з матеріалу дослідження. Виявлено дослідників, які займалися дослідженням імпліцитного та експліцитного як текстову категорію у художньому тексті, а також, були виявлені проблеми передачі імпліцитного та експліцитного у тексті перекладу.

У дослідницькій частині були визначені стилістичні фігури і тропи у вираженні імпліцитної інформації (метафора, метонімія, синекдоха, літота, антифраза, іронія та евфемізми). Зрозуміло, що вживання таких фігур і троп розширює інформативну насиченість тексту, уникаючи формальний обсяг.

Метою перекладача постає передача емоцій та почуттів автора та персонажів твору, використовуючи різні літературні прийоми. У процесі аналізування експліцитної інформації, були виявлені такі методи як: генералізація, граматична заміна речення, додавання, смисловий та описовий переклад. До експлікації також відносяться такий прийом мовлення як генералізація та категорія валентності.

На семантичному рівні прийом імплікації пов'язаний із операціями конкретизації та вилучення. А експлікація найчастіше передається через генералізацію та описовий переклад, це стосується як української так і англійської мови.

Основними проблемами перекладу художнього тексту полягають у тому, що вихідна та цільова мови відносяться до різних культур, тому що розуміти іншу культуру набагато важче ніж розуміти іншу мову. Крім того, слова, словосполучення або навіть цілі речення можуть не мати еквіваленту на мові перекладу, через те, що належать до певної території та нації. Синтаксичні засоби часто не узгоджуються одна з одною у двох мовах. Тому, внаслідок цього, вихідний та перекладений тексти іноді відрізняються один від одного.

SUMMARY

The translation of a literary text is almost like writing a new work. This work requires quality speech knowledge and skills. In addition, the translator must have a good knowledge of the society, history and culture of the country into which the translation is performed. Literary translation facilitates the culture communication of different people. Also, the translation of fiction always contributes to the enrichment of the native language, as it creates new genres and plots.

Fiction is characterized by a clear direction and transformation of any language, which enhances the pictorial and expressive means, which reproduces the full literary content, as well as stylistic characteristics of language.

The translator's strategy may be influenced by a desire to interpret the original text, revealing and decoding the hidden content. Semantic methods of translation such as explicitness and implicitness appear useful for specialists. Explication is defined as interpreting implicit meanings of the original text in the translated text, in other words, in the verbalization of the necessary contextual information. Implicitness is the non-verbalization of information that the addressee might be able to infer.

To put it clearer, explicitness means saying something that the addressee might have understood anyway. From this definition, it also becomes clear that explicitness often (but not necessarily) entails redundancy, i.e. the encoding of information by means of more linguistic material than is necessary.

The topicality of this work is determined by the need for a comprehensive scientific description of the conceptual concepts of explicitness and implicitness, as well as the production of a holistic vision of the corresponding translation techniques as an important part of translation studies.

The **aim** of the work is to determine the methods of transferring explicit and implicit information in the translated text.

The object of the work is explicit and implicit information.

The subject of the work is ways to convey it in the text of the translation.

The **practical value** of completed work is that the present data may be used in the preparation of practical and theoretical studies on the translation studies.

The volume and structure of the work. The work contains 74 pages of the typewritten text and consists of an introduction, 3 sections and conclusions.

The study of this graduation work allowed us to draw the following conclusions:

1. The main task the translator must achieve is the equality of the communicative result of the original texts and the translation, which can be created with a large number of implicit and explicit techniques that contribute to the pragmatic adequacy of the text.

2. Means of reproducing implicitness - is a concretization, which is most common in English-language tests of translation, retrieval, sentence reconstruction, metaphorization. Different stylistic are used, such as jargon and words of foreign origin.

As for the explicit means of creation, they include sentence structure and grammatical constructions. The material of the research was the work of V. Nestaiko «Toreadors from Vasyukivka», there were identified a large number of grammatical structures, such as: adjectives and adverbs inversions; impersonal forms of verbs, which combine the features of the verb, adjective and adverb, belong both to the original text and to its translation.

It is impossible to demand from the translation of a work of art one hundred percent semantic and grammatical structure of the text, and the creation of a broader context is inevitable. Characteristically, the creation of a new meaning of the same analyzed text can also be traced at the lexical, lexical-semantic and grammatical levels. This leads to the understanding of translation as a «literary invention», which contains the study of the translated text through the understanding of implicit and explicit information.

Analyzing the research material, the essence of the concepts of «implicitness» and «explicitness» of the text was investigated, and the main differences between the textual category of implicitness and explicitness were identified.

In the theoretical part the transmission methods of explicit and explicit information in the literary text were investigated, and in the research part examples from the research material were analyzed. Researchers who studied the implicit and explicit as a textual category in the literary text were identified, as well as the problems of transferring the implicit and explicit in the text of the translation were identified.

The main problems in the translation of a literary text are that the source and target languages belong to different cultures, because understanding another culture is much more difficult than understanding another language. In addition, words, phrases or even whole sentences may not have an equivalent in the language of translation, due to the fact that they belong to a certain territory and nation. Syntactic tools often are not connected with each other in two languages. Therefore, as a result, the source and translated texts sometimes differ from each other.

In the research part, stylistic figures and paths in the expression of implicit information (metaphor, metonymy, synecdoche, litotes, antiphrase, irony and euphemisms) were identified. It is clear that the usage of such figures and paths expands the informative richness of the text, avoiding the formal volume.

The aim of the translator is to convey the emotions and feelings of the author and the characters of the work, using various literary techniques. In the process of analyzing explicit information, such methods as generalization, grammatical replacement of sentences, additions, semantic and descriptive translation were identified. Explication also includes such parts of speech as: the impersonal form of adjectives and adverbs, verbs and adjectives.

At the semantic level, the technique of implication is related to the technique of generalization and extraction. And explication is most often transmitted through impersonal forms of verbs and adjectives, this applies to both Ukrainian and English.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексейцева Т. А. Экспликация как способ преодоления межъязыковой и межкультурной ассиметрии в переводе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 сравнительно-историческое, типологическое. СПб, 2009. 22 с.
2. Арнольд. І. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». 3-е изд. М.: Просвещение, 1990. 300 с.
3. Арнольд І.В. Стилiстика. Сучасна англiйська мова. К.: Ін-т ВНЗ, 2002. 187 с.
4. Арнольд І.В. Статус импликации в системе текста // Интерпретация художественного текста в языковом вузе: (Методика исслед.): Ле-нингр. гос. пед. ин-т. им. А. И. Герцена, 1983. С. 68–83.
5. Алимджанов А. Функциональная семантика вопросительного высказывания в современном американском политическом дискурсе (2019 р) : дис. канд. филол. наук: [спец.] 10.02.04 «Германские языки» . СПГУ. К., 2019. 201 с.
6. Адмони В. Г. Основы теории грамматики. М. Л.: Наука, 1964. 35 с.
7. Багдасарян В. Х. Проблема имплицитного: Логико-методологический анализ Ереван : Изд-во АН Армянской ССР, 1983. 289 с.
8. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2010. 232 с.
9. Бенвенист Э. Общая лингвистика / пер. под ред., с вступ. ст. и коммент. Ю. С. Степанова. М. : Прогресс, 1974. 448 с.
10. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
11. Волченко О.М., Нікішина В.В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових

праць / укладачі: І.В. Ковальчук, Л.М. Коцюк, С.В. Новоселецька. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 54. С.252–254.

12. Волченко О.М., Нікішина В.В. Реалізація компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх перекладачів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. Тернопіль № 4, 2017. С. 95–102.

13. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка : учеб. для студентов ин-тов и фак. иностранных языков 3-е изд. М. : Высшая школа, 1981. 356 с.

14. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 4-е, стереотипное. М: КомКнига, 2006. 144 с.

15. Добровольська Л.С. «Методика предметно-мовного інтегрованого навчання як засіб підготовки майбутніх фахівців» // Науковий журнал «Молодий вчений» № 4.4 (56.4), 2018. С. 5–8.

16. Добровольская М. Г. Понимание имплицитных смыслов газетных и журнальных текстов в практике преподавания РКИ : автореф. ... к. пед. н. : 17.00.02 . М., 2011. 22 с.

17. Долинин А.А. Эксплицитное и имплицитное содержание высказывания М.: КомКнига. Учебное пособие. Изд. 4-е, 2010. 304 с.

18. Долинин К. А. Интерпретация текста: французский язык : учебное пособие / Изд. 4-е. М. : КомКнига, 2010. 304 с.

19. Долинин К. А. Имплицитное содержание высказывания. Учебное пособие. Изд. 4-е. М. : Наука, 1983. 218с.

20. Ємельянова Л. Л. Порушення орфографічною норми як засіб створення стилістичного ефекту // Філологічні науки, 1976. С.107–113.

21. Жулидов С. Б. Соотношение эксплицитного и имплицитного выражения значения при переводе как семантико-стилистическая проблема : дис. ... к. филол. н. : 10.02.19 / Ленинград, 1978. 207 с.

22. Іванішин Н. Я. Лінгвостилістична інтерпретація поетичного тексту Івана Драча «в мікрофон криниці» // Південний архів (філологічні науки). 2019. № 80. С. 6–9.

23. Ігнат'єва С.Є. Оцінка і її зв'язок з емоційністю, експресивністю // Проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст. / гол. Ред.. В. А. Зарва. Бердянськ: БДПУ, 2010. Вип. XXIII. Ч. IV. С. 258–264.

24. Ковальова Т.А. Фразеологические эвфемизмы в современном английском языке : автореф. дисс. ...канд. фил. наук: 10.02.04 / Москва, 2008. 42 с.

25. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Альянс, 2013. 250 с.

26. Комиссаров В. Н. Теория перевода: лингвистические аспекты : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высш. шк., 1990. 253 с.

27. Кубрякова Е.С. Текст и его понимание // Русский текст, 1994, № 2. С. 18–27.

28. Корольов І.Р. Відображення національно-ціннісних орієнтирів у комунікативній поведінці різномовних інтерактивів. // Studia Linguistica. Випуск 5/2011. С. 286–291.

29. Кубрякова Е. С., Александрова О. В. О контурах новой парадигмы знания в лингвистике // Структура и семантика художественного текста. Доклады VII Междунар. конф. М., 1999. № 2. С. 186–197.

30. Кубрякова Е.С. О тексте и критериях его определения // Текст. Структура и семантика. М.: 2001. Т. 1. С. 72–81.

31. Казакова Т. А. Практические основы перевода (English-Russian). СПб.: «Издательство Союз», 2000. 312 с.

32. Константінова О. В. Експлікація в перекладі. Проблеми лінгвістичної семантики: // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (24 листопада 2016 р.). Рівне: РДГУ, 2016. 196 с. С. 107–113

33. Ковальова Т. В. Державне регулювання мовних відносин в умовах глобалізації // Стратегічні пріоритети, №2(11), 2009. С. 132–138.
34. Невідомська Л. М. Імпліцитний зміст символу камінь у драмі Лесі Українки «Камінний господар» // Зб. наук. пр. на пошану Івана Денисюка. Львів, 2001. С. 199–207
35. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику : учеб. Пособие 3-е изд., испр. М. : Флинта ; Наука, 2007. 269 с.
36. Масленникова А. А. Лингвистическая интерпретация скрытых смыслов. СПб., изд, 1999. 123 с.
37. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. К. : Наукова думка, 1966. 324 с.
38. Масицька, Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності : [монографія]. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1998. 208 с.
39. Никитин М. В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) : учеб. пособ. М. : Высшая школа, 1983. 127 с.
40. Пирогова Ю. К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования (на материале рекламных и PR-сообщений). Проблемы лингвистики 2001. М., 2001. 227 с.
41. Пилатова В. Н. Риторика под ред. А. И. Варшавской. СПб.: Химера трейд, 2002. 240 с.
42. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский. 4-е изд. М. : Просвещение, 1988. 159 с.
43. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика : очерки лингвистической теории перевода / доп. и коммент. Д. И. Ермоловича. 3-е изд., стереотип. М. : 2007. 244 с.
44. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля К., 2008. 712 с.
45. Сюта Г. М. Цитата в сучасному поетичному тексті // Мова. Культура. Взаєморозуміння: Зб. наук. праць. Вип. III. Дрогобич, 2013. С. 213–222.

46. Сюта Г. М. Відкриті метафоричні структури у семантичному просторі постмодерної української поезії. «Ну що б, здавалося, слова» // Збірник наукових праць на пошану Н. М. Сологуб. Київ, 2005. С 320–329.

47. Сюта Г. М. Поетична цитата в контексті проблеми запозичення і впливу // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки. Київ, 2014. Вип. 5. С. 55–62

48. Словник іншомовних слів [уклад. С. М. Морозов] К.: Наук. думка, 2000. 680 с.

59. Стернин И.А. Понятие коммуникативного поведения и проблемы его исследования. // Русское и финское коммуникативное поведение. Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. С. 4–20

50. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля К., 2008. 712 с.

51. Семашко Т. Ф. Мовна стереотипізація: стратегії виявлення та реалізації етнічних стереотипів у художньому тексті // Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 50(2). 2014. С. 349-358.

52. Телия В. Н. Экспрессивность как проявление субъективного фактора в языке и ее прагматическая ориентация Человеческий фактор в языке. // Языковые механизмы экспрессивности. М. : Наука, 1991. С. 5–36

53. Хамзіна Г. Литвак Я. Теорія і практика перекладу: підруч. для студ. гуманітар. спец. вищ. навч. закл. Луганськ, 2010. 53 с.

54. Черноватий Л.М. Проблема передачі імплікатур тексту оригіналу у тексті перекладу в парі «українська-англійська мови» // Наукові записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка. Серія: Філол. науки (Мовознавство). Вип. 95(1). 2011. С. 357–361.

55. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. М. : Наука, 1988. 215 с.

56. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика (о газетно-информационном и военно-публицистическом переводе). М. : Военное изд. мин. обороны СССР, ордена труд. Красного Знамени, 1973. 283 с.

57. Becher V. Explication and implication in translation. Dissertation zur Erlangung der Würde des Doktors der Philosophie der Fachbereiche Sprache, Literatur, Medien & Europäische Sprachen und Literaturen der Universität Hamburg, 2011. 70 p.

58. Blum-Kulka, S. Shifts of cohesion and coherence in translation // *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies*, J. House and S. Blum-Kulka (eds), 1986. Tübingen: Narr. TSBGoogle Scholar. Pp. 17–35

59. Gewaily M. M. Explication and implication in the English translation of Mohamed Choukri's (2007) : diss. doc. of philosophy / of Purdue University, 2007. 149 p.

60. Larson M. L. Meaning-based translation: a guide to cross language equivalence. Lanham : University Press of America, 1984. 537 p.

61. Englund Dimitrova, Birgitta: Expertise and Explication in the Translation Process. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2005. 36 p.

62. Shiffrin D. Approaches to Discourse. Oxford : Cambridge, 1994. 470 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

63. Нестайко В. З. Тореадори з Васюківки : трилогія про пригоди двох друзів. мал. Є. Семенова. К. : Веселка, 1973. 415 с.

64. Nestaiko V. Z. Two toreadors from Vasukovka village. Pic. E. Semionova. Translated by Fainna Glagoleva. // Raduga Publisher. Moscow, 1983. 298 p.

ДОДАТКИ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**МАТЕРІАЛИ ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ТА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

10 листопада 2021 року

МАРІУПОЛЬ – 2021

УДК 81'1(066)

ББК 80

Мови та літератури у полікультурному суспільстві: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти (10 листопада 2021 р.) / за заг. ред. к.філол.н., доцента Федорової Ю.Г. – Маріуполь : МДУ, 2021. – 140 с.

Склад оргкомітету:

Голова оргкомітету – Г. В. Трифонова, декан факультету іноземних мов, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент;

Заступник голови оргкомітету – Ю. Г. Федорова, завідувач кафедри англійської філології, кандидат філологічних наук, доцент;

Члени оргкомітету – Н. А. Городнюк, доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології; Ю. С. Золотко, старший викладач кафедри англійської філології; М. Г. Стьопін, старший викладач кафедри англійської філології; В. В. Чебурахіна, асистент кафедри англійської філології.

Рекомендовано Вченою Радою факультету іноземних мов МДУ до поширення мережею Інтернет, протокол № 2 від 17.11.2021 р.

Збірка містить тези доповідей учасників ІХ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти «Мови та літератури у полікультурному суспільстві» (10 листопада 2021 р.), присвяченої сучасним проблемам і перспективам досліджень у галузях мовознавства, перекладознавства, літературознавства, лінгводидактики та методики викладання іноземних мов. Доповіді у збірнику згруповані по секціях, відповідно до основних напрямків конференції: актуальні проблеми загального, типологічного і порівняльно-історичного мовознавства; актуальні проблеми сучасного перекладознавства; актуальні проблеми навчання інішомовної комунікації; теорія та історія української і світової літератури; лінгвокультурологічні та соціокультурні аспекти філології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам, магістрантам, які досліджують проблеми філології.

УДК 81'1(066)

ББК 80

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

© Маріупольський державний університет 2021

© Факультет іноземних мов 2021

© Автори статей 2021

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОГО ТИПОЛОГІЧНОГО І ПОРІВНЯЛЬНО ІСТОРИЧНОГО МОВознавства

<i>Босва В.С.</i>	ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	7
<i>Гулькова Ю. О.</i>	ОНОМАСТИКА ЯК НАУКА ПРО ВЛАСНІ ІМЕНА	9
<i>Дуженко Г.А.</i>	СТАНОВЛЕННЯ ОНОМАСТИКИ ЯК НАУКИ	10
<i>Колмакова Ю.С.</i>	МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ	14

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВства

<i>Білоусова Е. С.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНИХ СЛІВ З ЗМЕНШУВАЛЬНО-ПЕСТЛИВИМИ СУФІКСАМИ НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ КАЗОК	17
<i>Грачова А.В., Ткаченко К.В.</i>	ЛОКАЛІЗАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР: ФУНКЦІЙНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРОЦЕСУ ТА ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ ПЕРЕКЛАДОМ	19
<i>Коваль В. О.</i>	КАТЕГОРІЇ ТЕКСТОВОЇ ІМПЛІЦИТНОСТІ ТА ЕКСПЛІЦИТНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ	21
<i>Мельник Д. О.</i>	THE ROLE OF LEXICAL SEMANTIC TRANSFORMATIONS IN FILM TITLES TRANSLATION	22
<i>Процишин Т. Ю.</i>	АНГЛОМОВНИЙ ДИСКУРС В ПРОЦЕСІ ЛОКАЛІЗАЦІЇ МОВИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВЕБ-ЗАСТОСУНКІВ	26

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Акопян К. А.</i>	КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	30
<i>Баркова В.В.</i>	АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	32
<i>Виноградова В.В.</i>	РІЗНОВИДИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ	34
<i>Галич В. С.</i>	HOW TO TEACH ENGLISH TO YOUNG LEARNERS	36

Коваль Вікторія
Запоріжжя

Категорії текстової імпліцитності та експліцитності крізь призму перекладознавчого аналізу

Актуальність вивчення даної теми полягає в широкому застосуванні прийому експлікації в перекладознавстві як одного зі способів адекватного розуміння інформації іншомовного джерела. Однак, використання імпліцитів у художньому тексті має труднощі у перекладі на іншу мову.

Дослідники, які займалися вивченням імпліцитності : Г.Хамзіна, Я.Литвак, Е. Бенвеніст, В. Шинкарук, В.Багдасарян. Експліцитності : Д.Шифрін, Ш.Блум-Кулка, Ж. Віне, Ж. Дарбельне.

За основним результатом дослідження можна визначити, що за допомогою експлікації можна передати значення будь-якого безеквівалентного слова з оригіналу у текст перекладу. Якщо немає іншого шляху перекладу, то застосовується опис, пояснення, тлумачення або розгорнутий спосіб.

Багато дослідників вже досить тривалий час досліджують теорію імпліцитності, але визначення поняття імпліцитного вивчення ще досі не існує. Все ж , на основі всіх отриманих характеристик, можна дати тлумачення. Імпліцитне вивчення- це складне ціле, комунікативна подія, що має мету, базується на знаннях процесу продукування та сприйняття текстів і обумовлюється взаємозв'язком між учасниками мовленнєвого спілкування [1].

Імпліцитну інформацію, стосовно її обсягу і характеру можна поділити на : високий, середній і низький ступінь імпліцитності. Низький ступінь простежується нормативною, регулярною й неусвідомленою імпліцитністю, які виражені : аббревіатурою, словотвірними конденсатами, граматичними та ситуативними пропусками [2, с. 198].

Імпліцитність середнього ступеню не викликає особливих комунікативних труднощів. Адресат не завжди правильно виражає приховані інформаційні компоненти. Імпліцитність високого ступеня найчастіше простежується у художніх творах. Адже такому жанру притаманний цілеспрямований та глибоко прихований підтекст. Високий рівень імпліцитності може впливати на нерозуміння тексту [3, с. 54].

Говорячи про категорію імпліцитності в художньому тексті, можна виявити експліцитні засоби вираження. Це лексичні одиниці, в яких виражена сема інклюзивності [4, с. 124]. Існує 5 основних груп експліцитної інклюзії: дієслова та фразові дієслова, іменники, прикметники, граматичні конструкції та заперечні звороти.

Експліцитно – це те, що відкрито, зрозуміло. Це щось зовнішнє , що лежить на поверхні (за контекстом). А ось антонім цього слова є – імпліцитний (заплутаний, незрозумілий).

На сьогодні експлікація, як саме явище, ще недостатньо вивчено в перекладознавчому аспекті через відсутність загальноприйнятої концепції експліцитності та різних термінів, що дають розгорнуте пояснення.

Будь-яка мова має свої специфічні, національні ознаки. Це проявляється у тому, що різні елементи когнітивної сфери приєднуються до мовного змісту або залишаються імпліцитними. Експлікація пов'язана з вербалізацією контекстної інформації в багатьох випадках.

Контекстуальна експлікація пояснюється введенням додаткових особистих дієслів, що ускладнюють структуру речення та експлікацію службових слів. Також, часто експлікація відбувається з перебудовою синтаксичної структури речення. У багатьох випадках експлікація зумовлена структурними особливостями мови перекладу. В інших випадках експлікація пов'язана з вербалізацією контекстуальної інформації. Часто в перекладі водночас з експлікацією відбувається розгортання слова або словосполучення, дієприкметникового звороту у підрядне речення і змінюється його тип [5, с. 98].

Виходячи з цього, можна сказати, що основна проблема перекладу імпліцитів та експліцитів у художньому тексті є :розбіжність та знаходження експліцитних еквівалентів у мові оригіналу на мову перекладу. Якщо текст має високу імпліцитність – це уповільнює відтворювання перекладу через явну незрозумілість контексту. Часто, речення художнього стилю мають характерні граматичні конструкції, що саме вказує на експліцитність, але також впливає на відтворення коректного перекладу із дотриманням головної ідеї автора.

Література

1. Бекрешева.Л.,Хамзіна Г. та Литвак Я. Теорія і практика перекладу. Луганськ, 2010. URL : <https://bit.ly/2QoxpGR>
2. Багдасарян В. Проблема імпліцитного. Єреван, 1983. 189 с.
3. Волченко В., Нікішина В. Граматичні трансформації в англо-українському перекладі . Острог, 2015. 54 с.
4. Долинін К. Імпліцитний зміст, 2007. 124 с.
5. Ковальова К. Два обличчя одного тексту,2001. 98 с.